

muistio

Tilastokeskus

Tekijä

Päiväys

N:o

30.1.1978

48

VAL 80-SEMINAARI 1.12.1977

Julkisen sektorin tärkeimmille
tietojen käyttäjille

JOHDANTO

Tilastokeskus on aloittanut vuoden 1980 väestö- ja asuntolaskennan suunnittelun, jossa eräänä keskeisimpänä tehtävänä on tietosisällön määrittelyminen. Saadakseen tietosisällön vastaamaan mahdollisimman suurissa määrin nykyisen päätöksenteon, suunnittelun ja tutkimuksen tarpeita on tilastokeskus suorittanut kirjallisen tarvetiedustelun ja järjestänyt kaksi seminaaria. Ensimmäinen seminaari järjestettiin lähinnä tutkimustoiminnan tietotarpeiden kartoittamiseksi. Toisessa seminaarissa pyrittiin kartoittamaan julkisen sektorin tärkeimpien käyttäjien tietotarvetta ja muita väestö- ja asuntolaskennalle asetettavia vaatimuksia. Seminaarissa pidetyt alustukset on koottu tähän julkaisuun, joka jaetaan mm. seminaarin osanottajille. Seminaarin osanottajamäärä oli 38.

Klo

- 8.30 SEMINAARIN AVAUS
Ylijohtaja Aaro Kenttä, Tilastokeskus
- 8.45 VAL 80:Ä KOSKEVAT SUUNNITELMAT
Tutkimusjohtaja Lauri Yli-Pekka, Tilastokeskus
- 9.15 LÄÄNIEN ALUEELLISET KEHITTÄMISSUUNNITELMAT: TIEDON TARVE
Tutkija Veikko Savela, Valtioneuvoston kanslia
- 9.45 TAUKO
- 10.00 TYÖVOIMAPOLITIIKAN TIEDON TARVE
Erikoistutkija Pirkko Ahmavaara, Työvoimaministeriö
- 10.30 MAATALOUTTA JA MAATALOUSVÄESTÖÄ KOSKEVA TIEDON TARVE
Osastopäällikkö Lauri Pölkki, Maatilahallitus
- 11.00 TYÖMATKOJA, HENKILÖAUTOJA JA MUITA KULKUVÄLINEITÄ SEKÄ PUHELIMEN
OMISTUSTA KOSKEVA TIEDON TARVE
Tutkija Jussi Sauna-aho, Liikenneministeriö
- 11.30 KESKUSTELUA
- 12.00 LOUNAS
- 13.00 KOULUTUSTIETOJEN TARVE JA TUTKINTOREKISTERIN HYVÄSIKÄYTTÖ
Suunnittelija Riitta Välke-Salmi, Opetusministeriö
- 13.30 KANSANELÄKELÄISIÄ KOSKEVA TIEDON TARVE
Toimistopäällikkö Frejvid Gustafsson, Kansaneläkelaitos
- 14.00 LASTEN PÄIVÄHOIDON SUUNNITTELUSSA TARVITTAVAT TIEDOT
Vs. toimistopäällikkö Tuire Sihvo, Sosiaalhallitus
- 14.30 TAUKO
- 14.45 ASUINRAKENNUS- JA ASUNTOTIETOJEN TARVE
Toimistopäällikkö Martti Lujanen, Sisäasiainministeriö
- 15.15 KESÄMÖKKEJÄ JA LIIKE- YMS. HUONEISTOJA KOSKEVA TIEDON TARVE
SEUTUSUUNNITTELUSSA
Insinööri Erkki Rope, Päijät-Hämeen Seutukaavaliitto
- 15.45 KUNTASUUNNITTELUN TIEDON TARVE
Tutkija Olavi Haimi, Suomen Kaupunkiliitto
- 16.15-
16.45 LOPPUKESKUSTELU JA YHTEENVETO

VAL 80-seminaarin osanottajat:

Pirkko Ahmavaara	Työvoimaministeriö
Rolf Eriksson	Finlands svenska kommunförbund
Frejvid Gustafsson	Kansaneläkelaitos
Olavi Haimi	Suomen Kaupunkiliitto
Anni Hakkarainen	Lääkintöhallitus
Eino Hosia	Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunta
Kalevi Koljonen	Taloudellinen suunnittelukeskus
Heli Kuusi	Ammattikasvatushallitus
Outi Laukkonen	Sosiaalhallitus
Olavi Lehtinen	Asuntohallitus
Pekka Lehtinen	Uudenmaan lääninhallitus
Martti Lujanen	Sisäasiainministeriö
Leena Meisalo	Suomen kunnallisliitto
Lauri Pölkki	Maatilahallitus
Antti Romppanen	Taloudellinen suunnittelukeskus
Erkki Rope	Päijät-Hämeen Seutukaavaliitto
Veikko Sauna-aho	Liikenneministeriö
Veikko Savela	Valtioneuvoston kanslia
Tuire Sihvo	Sosiaalhallitus
Timo Sinisalo	Seutusunnittelun keskusliitto
Folke Sundqvist	Sisäasiainministeriö
Pentti Vesterinen	Valtiovarainministeriö
Aune Väisänen	Maatilahallitus
Riitta Välke-Salmi	Opetusministeriö
Margaretha Ekblom	Tilastokeskus
Risto Heinonen	"
Jorma Hyppölä	"
Jouko Kaartinen	"
Aaro Kenttä	"
Tapio Leppo	"
Pertti Marjomaa	"
Pasi Markelin	"
Pekka Myrskylä	"
Aila Repo	"
Olavi Rintala	"
Heikki Salmi	"
Göran Strengell	"
Lauri Yli-Pekka	"

TILASTOKESKUS

Ylijohtaja Aaro Kenttä

VAL 80-SEMINAARIN AVAUS

Arvoisat seminaarin osanottajat
Hyvät naiset ja herrat

Tilastokeskuksen puolesta minulla on ilo toivottaa Teidät tervetulleiksi tähän vuoden 1980 väestölaskentaa koskevaan seminaariin. Väestölaskennat väestön rakennetta ja eräitä sen olosuhteita koskevinä ovat käytetyimpiä tietoaineistoja. Tämä mielessä tilastokeskus pyrki saamaan väestölaskennan suunnittelun liikkeelle jo vuonna 1976. Vuoden 1976 tulo- ja menoarviossa emme kuitenkaan saaneet pyytamiämme resursseja.

Koska mielestämme selvittelytyö oli kuitenkin saatava liikkeelle, asetimme työryhmän selvittämään vuoden 1980 väestölaskennan toteuttamistavan pääsuuntaviivoja. Työryhmä jätti mietintönsä tammikuussa. Olemme sitä jakaneet, joten toivottavasti kaikki läsnäolijat ovat voineet siihen tutustua.

Tilastokeskus asetti 4.3.1977 projektin vuoden 1980 väestö- ja asuntolaskennan suunnittelua varten. Projektin tehtävänä on laatia suunnitelma VAL 80:n toimeenpanosta vuoden 1979 loppuun mennessä. Määrittelyvaihe tulee saada valmiiksi jo 31.12.1977. Projektin johtoryhmän puheenjohtaja on apulaisosastopäällikkö Göran Strengell ja projektin päällikkönä toimii tutkimusjohtaja Lauri Yli-Pekka.

Lisäksi tilastokeskus on asettanut luokitustyöryhmän selvittämään VAL 80:ssä käyttöön tulevien keskeisten, tilastoja yhtenäistävien luokitusten kehittämissuuntaviivoja. Työryhmän puheenjohtaja on suunnittelija Jouko Kaartinen. Työryhmän on saatava työnsä ja sitä koskeva loppuraportti valmiiksi 31.12.1977 mennessä, minkä jälkeen tilastokeskus tekee päätöksen luokitusten kehittämistyön suuntaviivoista. Em. projektille ja luokitustyöryhmälle asetettiin lisäksi yhteinen neuvoryhmä, jonka puheenjohtaja on osastopäällikkö Jorma Hyppölä.

Viime kesänä tilastokeskus teki tietotarvetiedustelun, jonka tarkoituksena oli selvittää tietojen tarvetta noin 150:n tietojen tärkeimmän käyttäjän osalta. VAL 80:n tietosisältö tullaan määrittelemään nimenomaan tämän tarveselvityksen perusteella. Selvityksen tulokset ovat nyt valmistuneet ja tätä koskeva raportti on jaettu mm. kaikille läsnäolijoille.

VAL 80:n tietosisältöä ei voida päättää yksinomaan kirjallisen kyselyn perusteella. Siksi tilastokeskus on järjestänyt tämän seminaarin. Seminaarin osanottajat edustavat julkisen sektorin tärkeimpiä tietojen käyttäjiä. Seminaarin tarkoituksena on alustusten ja keskustelun perusteella täsmentää VAL 80:n tietotarvetta ja niitä vaatimuksia, joita tärkeimmät tietojen käyttäjät asettavat sille. Tällä tavalla toivomme seminaarin osaltaan auttavan VAL 80:n suunnittelua ja kehittävän myös yhteistyötä käyttäjien ja tilastokeskuksen välillä.

Todettakoon vielä, että tilastokeskus on ollut mukana Suomen väestötieteen yhdistyksen ja Helsingin yliopiston sosiologian ja tilastotieteen laitosten järjestämässä VAL 80:ä käsittelevässä seminaarisessa, joka oli tarkoitettu väestön tutkijoille. Kyseisestä seminaarisesta valmistuu ensi vuoden puolella myös suppea julkaisu väestötieteen yhdistyksen toimesta. Koska tämän päivän seminaariin ei ollut mahdollista ottaa mukaan kuntasektoria - paitsi kunnalliset keskusjärjestöt - on tilastokeskus harkinnut vielä erillisen tilaisuuden järjestämistä kuntasektorin tarpeiden ja vaatimusten kartoittamiseksi ja täsmentämiseksi. Asiasta päätetään myöhemmin, kun tämän päivän seminaarin kokemukset on saatu.

Toivotan kaikki seminaariin osallistujat vielä kerran tervetulleiksi ja toivon samalla vilkasta ja aktiivista keskustelua päivän aiheesta: vuoden 1980 väestö- ja asuntolaskennan tietosisällöstä.

TILASTOKESKUS

Tutkimusjohtaja Lauri Yli-Pekka

VUODEN 1980 VÄESTÖLASKENTAA KOSKEVAT SUUNNITELMAT

Väestölaskennan suunnittelu aloitettiin vuoden 1977 keväällä Tilastokeskuksen ylijohtajan puheenjohdolla toimineen työryhmän määrittelemien suuntaviivojen pohjalta. ("Selvitys vuoden 1980 väestölaskennan pääsuuntaviivoista.")

Projektin ensimmäisenä tehtävänä on ollut tietotarveselvityksen tekeminen. Selvityksen toivotaan antavan viitteitä siitä, onko aihetta muuttaa VAL:in "perinteistä" tietosisältöä ja millä tavalla. Olemme hahmotelleet eräitä tarkoituksenmukaisiksi katso-
miamme kriteereitä, joiden nojalla uusien tietojen ottamista laskennan tietosisältöön tulisi harkita (ks. liite 1).

Vaatimukset ja rajoitukset

Kotimainen tietojen tarve tai oikeastaan siinä tapahtuneet muutokset pyritään kartoittamaan tietotarvetiedustelulla. Laskennan sisältöä sääteleviä tekijöitä on kuitenkin muitakin. Näistä mainittakoon:

- kansainväliset suositukset
- edelliset laskennat
- tietojen antajat
- lainsäädäntö
- rekisterit
- käytettävissä olevat resurssit.

Tietokokonaisuudet

Toistaiseksi ei ole voitu lyödä lukkoon VAL 80 tietosisältöä muutujatasolla. Sen sijaan näyttää jo tässä vaiheessa siltä, että laskennan sisältö tulee yksikkötasolla muodostumaan hedelmällisyystutkimusta lukuunottamatta samaksi kuin VAL 70.

VAL 80:n tietoyksiköt, joista tietoa kerätään ja näitä koskevat tietoryhmät ovat siis seuraavat:

Yksiköt

1. Henkilöt
(henkilöt, perheet,
ruokakunnat)
2. Huoneistot
(asuinhuoneistot ja
liike- yms. huoneistot)
3. Rakennukset
(asuinrakennukset, muut
rakennukset, kesämökit)
4. Rakennetut kiinteistöt

Tietoryhmät

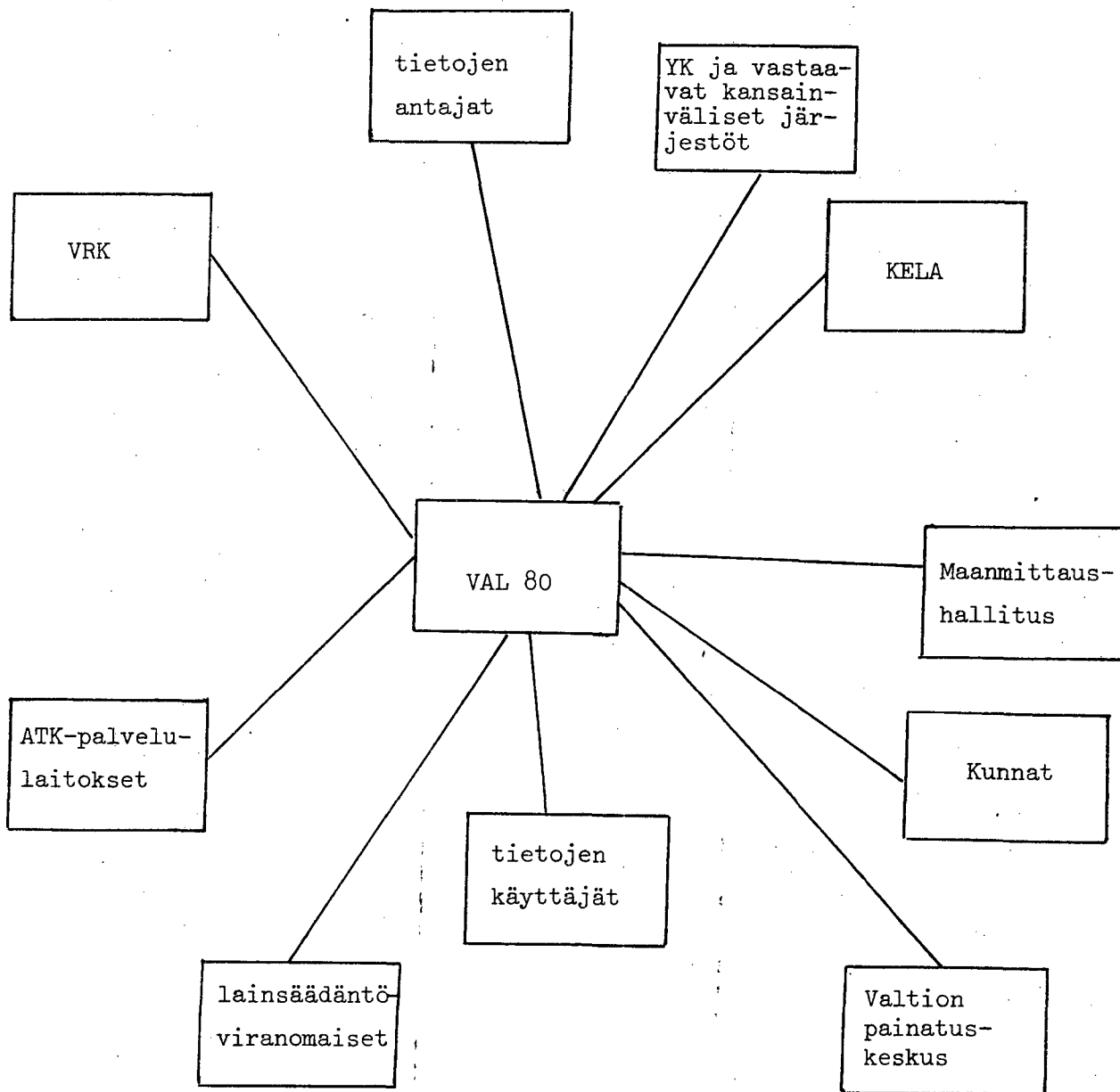
- Demograafiset tiedot
Taloudelliset tiedot
Koulutustiedot
Ruokakunta-, asuntokunta- ja
perhetiedot
Ruokakuntien käytössä olevia
kestokulutushyödykkeitä koskevat
tiedot
- Asuntoja koskevat tiedot
Liike- yms. huoneistoja koskevat
tiedot
- Asuinrakennuksia, muita raken-
nuksia ja kesämökkejä koskevat
tiedot
- Kiinteistöjä koskevat tiedot

Omina tietoryhminään voidaan vielä erotella tunnistetiedot, joilla ko. yksiköt tunnistetaan sekä aluetiedot, jotka ovat yhteisiä kaikille yksiköille.

VAL 80:n sidosryhmät

Sen jälkeen kun on päästy pääpiirteittäiseen selvyyteen VAL 80:n tietoryhmistä alkaa hahmottua se ympäristö, jossa laskenta tullaan toteuttamaan.

Panautumatta yksityiskohtaisesti yhteyksien laatuun VAL 80:n ja sidosryhmien välillä, sidosryhmistä mainittakoon kuvassa olevat

VAL 80:n aikataulu

VAL 80:n aikataulu voi suunnittelun tässä vaiheessa olla vasta luonnosmainen. Laskennoille on sekä meillä että muualla ollut ominaista se, että kestää vähintään pari vuotta tietojen keruusta ennen kuin lopulliset tilastot voidaan julkaista.

VAL 80:n tavoitteeksi asetetaan, että keskeiset ennakkotilastot asunnoista ja mahdollisesti myös henkilöistä, laaditaan välittömästi keruuvaiheen päätyttyä eli noin 6-8 kk tiedusteluajankohdasta. Lopulliset tilastot pyritään saamaan käyttöön kahden vuoden sisällä laskenta-ajankohdasta.

Tavoitteisiin pääsemiseksi tullaan käyttämään käsittelyä nopeuttavaa tekniikkaa. Alustavasti on harkittu optista tietojen lukua ennakkotilastojen laadinnassa ja näyttöpäättekooditusta tietojen siirrossa lomakkeilta ATK:n.

Seuraavassa kuvassa on hahmotelma VAL 80:n aikatauluksi

	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
OHJAUS							
Tavoitteiden asettelu, työsuunnittelu ja seuranta							
Tietosisältö: tietotarpeen määrittely							
luokitusten, koodistojen ja käsittelysääntöjen laadinta							
Työohjeiden laadinta							
TIETOJEN KÄSITTELY (perustoiminnot)							
Tietojen keruu: lomakkeilla		=====	=====	=====			
rekistereistä		=====	=====	=====			
Tietojen käsittely: manuaali- ja atk-tehtävät		=====	=====	=====			
Tietojen käyttöönsaattaminen			=====	=====			
Koetutkimus		=====					
Luotettavuustutkimus				=====			
HALLINTO (tukitoiminnot)							
Henkilöstö-, talous- ja kiinteistöhallinto							
Lainsäädäntö							
Tiedotus ja koulutus							

===== = suunnittelu

TIETOSISÄLLÖN MÄÄRITTELYN KRITTEERIT

VAL 80:n tietosisällön määrittelyssä joudutaan käyttämään ainakin seuraavia kriteereitä:

1. Tiedon tarve
Tiedon tarve pyritään selvittämään tietotarvetiedustelun, erilais-
ten seminaarien ja neuvotteluiden perusteella. Tiedon yhteiskunnal-
lista merkitystä joudutaan pohtimaan tapaus tapaukselta tilastokes-
kuksessa.
2. Mitä on ennen kysytty
Se mitä on aikaisemmin väestö- ja asuntolaskennoissa kysytty, vai-
kuttaa ajallisen vertailukelpoisuuden turvaamiseksi myös VAL 80:n
tietosisältöön.
3. Kansainväliset suositukset
Kansainvälisen vertailukelpoisuuden turvaamiseksi noudatetaan mah-
dollisuuksien mukaan kansainvälisiä suosituksia, erityisesti YK/
ECE:n ja mahdollisesti myös Pohjoismaiden kesken sovittavia "suosi-
tuksia". Kansainväliset suositukset antavat ohjeita yksittäisistä
tiedoista, joita tulisi kerätä, näiden käsitteistä ja määritelmis-
tä, luokituksesta ja taulukoinneista. Lisäksi nämä antavat myös
jonkinlaiset "kokonaispuitteet" koko laskennan aihepiiristä ja sii-
tä mikä jää tämän ulkopuolelle.
4. Tiedon keruu lomakkeella tai rekisteristä
Tietoja, jotka voidaan saada luotettavasti jostain rekisteristä ei
kannata kysyä lomakkeella.
5. Kysymysten arkaluonteisuus
Arkaluonteisia kysymyksiä ei yleensä voida asettaa laskentalomak-
keille, koska tämä saattaa vaarantaa vastaamisen myös muihin kysy-
myksiin.
6. Vain "tosiasiatietoja"
Laskennoissa voidaan kysyä vain tosiasiatietoja. Asenteiden ja
mielipiteiden selvittäminen kuuluu muiden tutkimusten piiriin.
7. Kysymyksenasettelu
Kysymyksen asettelu tulee olla mahdollisimman yksinkertaista ja
sellaista, että koko väestö, yleensä 15-vuotta täyttänyt, pystyy
kysymykset ymmärtämään ja vielä samalla tavalla. Tämä edellyttää
yleensä kysyttävän asian yksinkertaisuutta ja ko. käsitteen loo-
gista selkeyttä. Oleellista on myös se, että kysymykset kohdiste-
taan tavallisille kansalaisille, eikä millekään erityisryhmälle
tai asiantuntijataholle (vert. yritykset, viranomaiset jne.)

8. Tiedon käyttöarvon väheneminen ajassa

Sellaisia tietoja, joiden käyttöarvo vähenee ajassa nopeasti ei kannata kysyä laskennassa, jonka tulokset valmistuvat suhteellisen hitaasti. Esim. kausiluonteisia asioita ei kannata kysyä, jollei tiedolla ole muuta "pysyvää" merkitystä.

9. Kustannukset ja resurssit

Tietojen keruu ei luonnollisesti saa aiheuttaa valtiolle kohtuuttomia kustannuksia suhteessa saataviin hyötyihin.

VALTIONEUVOSTON KANSLIA

Tutkija Veikko Savela

TIEDONTARVE LÄÄNIEN ALUEELLISISSA KEHITTÄMISSUUNNITELMISSA;
VÄESTÖLASKENTA 1980

I Lähtökohtia

Meistä varmaan monikaan ei voi sanoa varmasti tarvitsevänsä jotain tilastoa silloin kun väestölaskenta 1980:n tulokset valmistuvat eli todennäköisesti 1983-1984. Seuraavassa esitettävät asiat perustuvat näkemyksiin suunnittelun nykykäytännön jatkumisesta ja tätä taustaa vasten määritelyihin kehittämisen painopistesuuntiin.

VNK:n kannalta luonnollisesti korostuvat nykyiset kokemukset läänien ja ministeriöiden alueellisista kehittämissuunnitelmista. Laissa alueellisen kehityksen edistämistä määritellään alueellisen kehittämissuunnitelman päämäärät. Lain mukaan tulee tarkoituksenmukaisen aluejaon puitteissa turvata kunkin alueen väestölle

- pysyvän työpaikan saannin mahdollisuus
- tulotason nousu
- tärkeiden palvelujen saatavuus sekä muutoinkin edistämään eri alueiden elinkeino- ja yhdyskuntarakenteen tasapainoista kehitystä.

Ylläolevien päämäärien ilmaisuissa on alleviivattu sanat "tarkoituksenmukaisen aluejaon puitteissa" sekä sanan "yhdyskuntarakenne". Nämä sanat merkitsevät tilastotuotannon kannalta varsin paljon. Aluepoliittisten toimenpiteiden pelkkä lääneittäinen kohdentaminen on todettu monissa yhteyksissä aivan liian korkeaksi menettelyksi johdettua siitä, että

- läänien sisäiset hajonnat monien elinolosuhteita kuvaavien tunnuslukujen suhteen ovat suuremmat kuin läänien väliset hajonnat.

Kehittämissuunnitelmien käytännön sovellutuksissa ei siten riitä pelkkien lääneittäisten erojen tunteminen, vaan yhä enemmän vaivassa alkaa painaa kunnittainen ja työssäkäyntialueittainen - jopa kunnan osa-alueittainen - tarkastelu. Vaikkakaan etukäteen ei aina tiedetä, mitä kaikkea tulevaisuudessa aiotaan tutkia tai millaisten elinolosuhteita kuvaavia tunnuslukujen kehitystä aiotaan seurata, antavat läänien alustavien kehittämissuunnitelmien ja niiden ohjeiden laadinnat kuitenkin jo kuvan siitä, että tunnuslukuja - nimenomaan valtakunnan tasolla samankäsitteisiä tunnuslukuja - tarvitaan paljon.

Normaalissa tilastojen tietotarvekyselyssä, kuten tilastokeskuskin suoritti VAL 80:stä, on käyttäjien varsin helppo merkitä tieto tarpeelliseksi kaiken varalta ja tarpeettomiksi merkitään vain selvästi eri tutkimusalueille kohdistuvat tiedot.

Yksinkertaistaen alueellisen tilastotuotannon työn volyymia voidaan kuvata seuraavasti:

Valtakunnantason tulostukseen verrattuna joudutaan

-	läänitason tulostuksessa esittämään tietoja	12-kert.määrä		
-	työssäkäyntialueittaisessa	" "	176	"
-	kunnittaisessa	" "	450	"
ja				
-	kunnan osa-alueittaisessa tulostuksessa (esim. taajamataaja-asutusalueet, jne.)	" "	1000	"

Tämä esimerkki on vain yhdeltä ulottuvuudelta eli aluejaon suhteen esitetty näkymä. Vaikkakaan ei etukäteen tiedetä, mitä tilastoja tutkimuksissa ja suunnitelmissa tarvitaan, niin tulisi silti myös tilaston käyttäjien tuntee vastuuta siitä, että tilastotuotanto ei paisu mahdottomuuksiin, - joka seikka mm. näkyy tulostusaikatauluisa. Tilastonkäyttäjien vastuu edellyttää lähinnä, että tilastotarvetta pohditaan kokonaisvaltaisesti - tätä tarvetta varmaankin nyt tilastokeskuksen järjestämä seminaari hyvinkin palvelee.

Vaihtoehtona sille, että tilastotuotantoa ei suunnitella käyttäjän kannalta, on se, että tilastotuotanto rajaa sen, mitä ja miten tutkitaan ja alentaa siten suunnittelun tasoa.

II Monitasosuunnittelu alueellisessa kehittämissuunnittelussa

Monitasosuunnittelun periaatteella toimivassa alueellisessa suunnittelussa on kunta perusyksikkönä välttämätön ja eräiltä osin tarvittaisiin tietoja jopa kuntaa pienemmällä aluejaolla. Valtioneuvoston kanslian kannalta tulokset tarvittaisiin siten edellä kuvatuista tulostusmuodoista juuri raskaimmalla eli kuntapohjalla.

Yhä tarkoituksenmukaisemmalla alkaakin tuntua se, että tulisi kehittää tietopalveluperiaatetta. Tämä merkitsee sitä, että tarvittavien perustietojen olemassaolo tulisi turvata varaamalla väestölaskentalomakkeeseen tarvittavat kysymykset entisessä laajuudessa ja koodaamalla ne tiedostoihin sellaisilla luokituksilla ja indentifiointitiedoilla, jotka mahdollistavat tilastojen tulostamisen tarvittaessa halutulla aluejaolla ja muilla ristiintaulukointikriteereillä.

Tietopalveluperiaatteen kehittämistä tukee vielä se, että varsin monet mahdollisesti tulostettavista tiedoista ovat sellaisia, joita vain hyvin harvat laitokset tarvitsevat ja muiden käyttö on sattumanvaraista. Tällöin ei liene aina mielekästä vaatia julkaisua, vaan ko. laitokset voisivat itse hoitaa tietojen saannin erillisso-pimuksilla.

Esitetyt seikat käsittääksemme tukevat periaatetta, jonka mukaan VAL 80:n varsinaista tulostusta ei olisi tarpeen suuresti kasvattaa vuoden 1970 laajuudesta, vaikkakin alueellistettu kehittämissuunnittelu on laajentunut käsittämään pääosan väestön elinolosuhteiden kannalta olennaisista yhteiskuntapolitiikan lohkoista. Sen sijaan kehittämisen eräänä painopistesuunnista tulisi olla mahdollisimman

laajojen perustiedostojen luominen sekä erityisesti atk-palvelujen valmiuden kehittäminen tuottamaan erityistulostuksia.

Monitasosuunnittelun edellyttämä kuntapohjainen perusyksikkö sulkee pois sellaiset mahdollisuudet, että väestölaskennassa siirryttäisiin totaaliaineiston sijasta otosaineistoon. Sen sijaan omaksi kysymyksekseen jää vielä se, riittääkö kehittämissuunnitelmien seurannan kannalta kerran kymmenessä vuodessa suoritettava väestölaskenta. Voisiko esimerkiksi välivuosille kehittää otospohjainen systeemi mittaamaan kehitystä esim. läänitasolla suhteellisen tarkasti - kuten nykyinen työvoimatiedustelu? Olisiko tällaisen otossysteemin avulla mahdollista pitää ajan tasalla väestölaskennassa luotavia tietorekistereitä?

III Alueellisen tiedon lisääminen päätöksenteon valmistelussa

Jos palaamme vielä takaisin lakiin alueellisen kehityksen edistämisestä. Lakia on tarkennettu asetuksella, joka antaa määräykset alueellisten kehittämissuunnitelmien ja niiden yhteydessä laadittavien työpaikka- ja väestösuunnitteiden laatimisesta. Kehittämissuunnitelmien tehtävänä on täsmentää aluepolitiikan päämäärät sellaiseen muotoon, että ne voivat tukea eri viranomaisten päätöksentekoa ja toimeenpanoa.

Alueellisen tarkastelukulman sisällyttäminen päätöksenteon valmisteluun valtionhallinnossa edellyttää alueellista tietoa elinolosuhteista sekä tietoa siitä, miten eri toimenpiteet näihin vaikuttavat. Ensinmainitun tietotarpeen tyydyttää lähinnä väestölaskennan tapainen tietotuotanto ns. jälkikäteistiedon tuotanto. Jälkimmäinen tietotarve edellyttäisi ns. etukäteistiedon, eräässä mielessä suunnitelmatiedon tuottamista.

Valtion toimenpiteiden aluepoliittista hyväksikäyttöä vaikeuttaa yleensä niiden alueellisten vaikutusten puutteellinen ennustettavuus. Tämä johtuu siitä, että tietotuotannon painopiste on ollut jälkikäteistiedon hankinnassa. Esimerkiksi KT-suunnitelmissa ei aiemmin edellytetty alueellisen suunnitelmatiedon esittämistä. Nyt valmistuneella KTS-kierroksella ministeriöitä on pyydetty sisällyttämään suunnitelmiin lääneittäisiä panos-tuotostietoja.

Alueellisen näkökulman lisääminen KT-suunnitelmiin tullee lisäämään paitsi sektoriviranomaisten omaa tilastotuotantoa lähinnä suunnitelmatiedon osalta niin luultavasti myös elinolosuhteisiin vaikuttavien seurantatietojen tuotannon uudelleenarviointia, jolta tuskin väestölaskentakaan välttyy. VNK:n kannalta aika ei ole vielä kypsä näiden seikkojen tarkempaan arviointiin - mahdollisesti kuulemme tähän liittyviä näkökohtia sektoriviranomaisten alustuksista.

IV Työpaikka- ja väestösuunnitteet

Työpaikka- ja väestösuunnitelyssä kokemukset monitasosuunnittelun konkreettisesta toteutuksesta ovat ehkä VNK:ssa monipuolisimmat. Suunnitelyssä oli jo ennen varsinaisten alueellisten kehittämissuunnitelmien käytännön toteutuksia suoritettu kierroksia, joissa väliportaan hallinnolle on viety keskushallinnon lukuja, luvuista

on saatu väliportaana hallinnon lausuntoja ja niiden pohjalta VNK on laatinut uusia lukuja. VNK:n näin laatimat luvut ovat olleet kaksi kertaa valtioneuvoston käsittelyssä ja hyväksynnässä, viimeksi 13.10.1976.

Suunnitteita käytetään alueellisessa suunnittelussa ja päätöksenteossa esim. mitoitettaessa palveluksia, asuntotuotantoa, koulutuspalveluja jne. niiltä osin kuin vielä monilta osin laadintateknisesti kömpelöä suunnitetta voidaan käyttää. Heikkouksina voidaan mm. pitää toimi- ja koulutusaloittaisten työvoimatietojen puuttamista sekä kuntakohtaisten lukujen hidasta korjausmahdollisuutta.

Mahdollisuudet käyttää suunnitelukuja tehokkaammin tullevat jatkossa lisääntymään alueellisten kehittämissuunnitelmien edetessä ja mahdollistaessa toimintojen - niin haluttaessa - nykyistä suuremman alueellisesti erilaistuneen käytön.

Työpaikka- ja väestösuunnitteet on työvoima- ja elinkeinotietojen osalta sidottu väestölaskennan mukaiseen ammatissa toimivan väestön käsitteeseen. Tämä näyttää ainoalta tavalta käsitellä työvoima- ja elinkeinotietoja lääninä pienemmällä alueella, koska kunta- ja työssäkäyntialuekohtaisia tietoja tuotetaan vain väestölaskentojen avulla.

Väestölaskenta ja siihen näiltä osin rinnastettava asunto- ja elinkeinotutkimus (AET) suoritetaan kuitenkin vain viiden vuoden välein. Tämän vuoksi työpaikkasuunnitteen vuosittainen seuranta joudutaan suorittamaan jatkuvan työvoimatiedustelun avulla. Tämä edellyttää työvoimatiedustelun tietojen muuntamista kertoimien avulla väestölaskennan käsitteistölle. Tällöinkin seuranta voidaan suorittaa vain lääni- ja valtakunnantasolla.

Kun nykyisen työpaikkasuunnitteen lähtötaso arvioitiin, käytettiin kertoimia, jotka olivat voimassa työvoimatiedustelun ja väestölaskennan tietojen välillä vuonna 1970. Viiden vuoden aikana tapahtunut suhteellisen suuri rakennemuutos on kuitenkin muuttanut kertoimia. Kertoimet saattavat muuttua mm. työajan muuttumisen, osa-aikatyön lisääntymisen sekä tilastokäytännön kehittymisen vuoksi. Siten työvoimatiedustelun tiedot vuonna 1970 eivät välttämättä kuvaa täsmälleen samaa asiaa kuin tiedot vuonna 1975. Vastaavasti pienetkin muutokset ja tarkennukset koodausohjeissa väestölaskennan tyyppisen kokonaislaskennan käsittelyssä nähdäksemme voivat muuttaa marginaaliryhmien lukuarvoja merkittävästi.

Lyhyesti voimme todeta, että viiden vuoden aikana tapahtunut muutos mainituissa kertoimissa on niin suuri, että nykyisen suunnitteen lähtötaso, vuosi 1975, on pahasti vialla. Ennakkotiedot AET:n tuloksesta osoittavat lähtötasovirheeksi ammatissa toimivan väestön osalta mahdollisesti 70-80 000 henkilöä.

Ottaen huomioon suunnitteiden lisääntyvän merkityksen alueellisessa päätöksenteossa on valitettavaa sen tilastopohjan puutteellisuus, jolle suunnitetyt erityisesti työpaikka- ja työvoimatietojen osalta perustuu.

Nykyisten kokemusten valossa viiden vuoden jakso totaaliaineistoon perustuvien tilastojen tuotannossa on aivan liian pitkä aika - erityisesti kun otetaan huomioon, että tilastot voivat pahimmassa tapauksessa olla 7-8 vuotta vanhoja.

Tällainen pimeä tilanne luo tyypillisessä monitasosuunnittelussa eri päätöksentekotasojille mahdollisuudet spekuloida niillä väli-aikatiedoilla tai "omilla" rekistereillä, joiden tiedot ovat taktisesti sopivimpia. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että esimerkiksi läänien alueellisten kehittämissuunnitelmien laadinnan kannalta väliportaanhallinto- ja kunnallishallinto pitäisivät strategiana tai taktiikkana sitä, että tietoja ei tuotettaisi väestölaskennan tyyppisesti.

Käsittääksemme juuri väliportaanhallinto on ilmaissut halukkaasti keskeisten tietojen saamista kunnittaisena. Tämän nähdään vaikuttavan siihen, että suunnittelusta tulee joustavampaa, kun keskusteluissa päästään pienemmällä spekuloinnilla suoraan asiaan. Nykyinen keskitetty tiedontuotanto takaa myös sen, että kaikkien alueiden tieto tulostetaan samansisältöisenä lähtien koodaus- yms. sovellutusohjeista.

Erityisesti suunnitetyön kannalta valtioneuvoston kanslia pitää tärkeänä, että tiedot tuotetaan kokonaislaskentana ja että aletaan vakavasti harkita myös työvoima- ja työpaikkatietojen tuottamista jatkuvien rekisterien avulla kehittämällä olemassa olevia rekistereitä, erityisesti väestön keskusrekisteriä juridisesta rekisteristä enemmän tilastolliseksi rekisteriksi. Tämä takaisi työvoimatietojen vuosittaisen tuottamisen kuntapohjaisena ja väestölaskennan käsitteistöllä.

V Eräitä yksilöityjä muuttujatarpeita

Työpaikka-, työvoima- ja ammatissa toimivan väestön käsitteet.

Suunnitteita laadittaessa on varsin usein jouduttu selvittämään työvoiman ja atv:n välisiä yhteyksiä sen vuoksi, että jatkuva työvoimatiedustelu on ainoa tapa seurata suunnitteiden toteutumista. Näiden käsitteiden välillä on olemassa tasoero johtuen siitä, että työvoimatiedustelu mittaa tarkemmin esim. opiskelijoiden kesätyön, jättää työvoimasta pois asevelvolliset jne. Nämä erot ovat varsin pitkälle hoidettavissa kertoimien avulla.

Sen sijaan voidaan ihmetellä, minkä vuoksi väestölaskenta ja työvoimatiedustelu luokittelevat henkilön kuuluvaksi aktiiviväestöön erilaisin perustein. Työvoimatiedustelu hyväksyy henkilön työvoimaan kuuluvaksi, mikäli hän työskentelee vähintään 1/3 normaalista työajasta. Tämä on myös YK:n suosituksen mukainen käytäntö.

Suomen väestölaskennan mukaan sen sijaan tulee olla työssä vähintään puolet normaalista työajasta, jotta henkilö luetaan aktiiviväestöön kuuluvaksi. Osa-aikatyön lisääntyminen 1970-luvun alussa on johtanut työvoimatiedustelun tulokset erityisesti palvelusektorin osalta huomattavasti korkeammalle tasolle kuin mitä AET-tulokset edellyttävät.

Lopuksi voitaisiin palata vielä suunnitetyön ohessa paljon keskustelua aiheuttaneeseen työpaikkakäsitteeseen. Vaikka suunnitteessa on käytetty nimeä työpaikkasuunnite, on käytännössä kuitenkin kysymys ammatissa toimivan väestön suunnitteesta. Suunnitteen aluekohtaistuksessa on kuitenkin tullut vastaan varsin voimakkaasti tarve saada tietoa myös työpaikoista.

Työpaikkojen määrän ja ammatissa toimivan väestömäärän välissä on mm. seuraavia väestöryhmiä: pendelöijät, työttömät, asevelvolliset.

Atv-käsitteestä päästään jo huomattavan lähelle työpaikka-käsitettä, mikäli siitä voitaisiin erottaa työttömät. Tässä suhteessa voidaan tyydytyksellä panna merkille, että työvoimaministeriö on tietotarvekyselyn yhteydessä ilmoittanut tarpeen kysyä tietoa koko vuoden aikana jonakin ajankohtana työttömänä olleista. Tämän tiedon liittämisen myös at-yö- ja at-päiväväestön käsitteisiin saattaisi olla paikallaan.

Erikoistutkija Pirkko Ahmavaara

TYÖVOIMAPOLITIIKAN TIEDON TARVE

1. Lähtökohdat

Täystyöllisyys on koko yhteiskuntapolitiikan keskeinen päämäärä. Erityisesti se on työvoimapolitiikan päämäärä. Täystyöllisyys nimetään työvoimapolitiikan päämääränä merkitsee pyrkimystä työvoiman kysynnän ja tarjonnan määrälliseen ja laadulliseen tasapainoon eri aloilla ja alueilla sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä.

Työvoimapolitiikan tiedon tarpeet seuraavat suoraan tai epäsuorasti tästä päämäärästä. Halutaan toisaalta tietää, miten hyvin tämän päämäärän saavuttamisessa on onnistuttu ja toisaalta, mitä voitaisiin tehdä, jotta siinä paremmin onnistuttaisiin. Kaikkia näitä tiedon tarpeita ei luonnollisestikaan pystytä väestölaskennan kaltaisilla tutkimuksilla selvittämään. Niinpä pyrinkin seuraavassa lähtemään siitä, mikä ainakin saattaa olla mahdollisuuksien rajoissa. Tosin mahdollisuuksien rajat näyttänevät tietojen käyttäjästä aina paljon venyvämmiltä kuin tietojen tuottajasta.

Pyrin seuraavassa aluksi hahmottelemaan lähinnä sitä, minkälaisia eri tilastoyksiköitä koskevia tietoja tulisi laskennan tietosisältöön kuulua. Lopuksi tarkastelen myös sitä, missä muodossa nämä tiedot tulisi työvoimapolitiikan suunnittelun käyttöön saada.

2. Henkilöitä koskevat tiedot

2.1. Työvoiman tarjonta

Kun työvoimapolitiikan päämääränä on, kuten jo edellä mainittiin, työvoiman kysynnän ja tarjonnan tasapaino, tulisi tarjonnan puolelta ensinnäkin tuntea ihmisten muodostamien työvoimavarojen laatu. Edelleen tulisi tietää ne ihmisten ominaisuudet, joista ihmisten, siis näiden työvoimavarojen, halukkuus siirtyä toiselle paikkakunnalle riippuu. Lisäksi tulisi tuntea ihmisten suhtautuminen työmarkkinoihin, missä määrin ja millä alueilla he ovat halukkaita tekemään työtä ja miten he ovat näissä pyrkimyksissään onnistuneet sekä mitä tekevät ne henkilöt, jotka eivät ole halukkaita tekemään työtä ts. henkilöiden ajankäyttö. Edelleen tarvitaan tietoja niistä henkilöiden ominaisuuksista, jotka vaikuttavat heidän halukkuuteensa tehdä työtä.

2.1.1. Työvoimavarojen laatu, sijainti ja alueellinen liikkuvuus

Kunkin henkilön muodostaman työvoimavarojen yksikön käyttömahdollisuuksiin tuotannossa vaikuttanevat seuraavat ominaisuudet:

- syntymäaika
- sukupuoli
- suoritettu tutkinto
- yleissivistys
- työkykyisyys/työkyvyttömyys
- ammattitaito

Pääammatti saattaisi kuvata jonkinlaista minimiammattitaitoa. Muita mahdollisuuksia tämän tiedon saamiseksi ei juuri ole.

Sijaintia ja alueellista liikkuvuutta voidaan kuvata seuraavilla tiedoilla

- asuinkunta
- kauanko asunut nykyisellä paikkakunnalla
- edellinen asuinpaikka
- ansiotyö Ruotsissa
- maahanmuuttovuosi

2.1.2. Ajankäyttö

Jos työvoiman tarjontaa ajatellaan tuotantoon käytettävissä olevina resursseina, olisi tietysti parasta, jos voitaisiin selvittää, kuinka monta tuntia kukin henkilö on esimerkiksi vuoden aikana ollut halukas ja kykenevä tekemään työtä. Tästä joudutaan tietysti tinkimään. Ensinnäkin halukkuuden toteaminen on jo sinänsä vaikeaa ja vuoden mittaiselta ajanjaksolta vielä vaikeampaa. Tärkeää on se, että tingitään mahdollisimman vähän ja että vastaajalle jätetään mahdollisimman vähän tulkintamahdollisuuksia. Näistä lähtökohdista arvioiden työvoimatiedustelun työvoimakäsite on parempi mitta työvoiman tarjonnalle kuin väestölaskennoissa käytetty ammatissa toimivan väestön käsite. Syyt ovat lähinnä seuraavat. Ammatissa toimivaan väestöön kuuluu se osa asevelvollisista, joka on ennen varusmiespalvelustaan ollut työssä. Tuotantoon käytettävissä olevana resurssina ei tätä osaa asevelvollisista ole sen suurempaa syytä pitää kuin muutama osaa asevelvollisista. Väestölaskennassa kuuluvat ammatissa toimivaan väestöön tilapäisesti työttöminä olevat ja asunto- ja elinkeinotutkimuksessa ne työttömät, jotka ovat olleet työssä ennen työttömäksi joutumistaan. Työvoiman tarjontaan tulisi kaikkien työttömien riippumatta työttömyyttä edeltäneestä toiminnastaan ja työttömyytensä kestosta tietysti kuulua. Lisäksi on ammatissa toimivan väestön käsitteessä ongelmana pitkä viiteajanjakso, yksi vuosi. Henkilön ei ehkä ole vaikea vastata kysymykseen, oliko hän työssä vähintään puolet vuodesta, sen sijaan voi olla jo melko vaikea vastata kysymykseen, oliko hän työhön käytettävissä ja työhön halukas vähintään puolet vuodesta. Ammatissa toimivan väestön osalta on siitäkin syystä melko vaikea pitää työllisiä ja työttömiä erillään, että useat henkilöt saattavat vuoden mittaisen ajanjakson aikana olla sekä työllisinä että työttöminä. Tällöin tulisi kysyä työttömänä oloaika ja työssä oloaika. Ongelmaksi muodostuisi tällöin toimialan määrääminen, koska henkilöltä ei voida kysyä hänen toimialaansa, vaan joudutaan kysymään hänen työpaikkaansa. Henkilön toimiala määräytyy hänen viimeisimmän työpaikkansa mukaan. Tällöin esimerkiksi ammatissa toimivan väestön viiteajanjaksona on vuosi ja sen elinkeinoittaisen jakauman viiteajanjaksona jokin muu, riip-

puen siitä, kuinka pitkään ihmiset yleensä työpaikassaan ovat. Jos ammatti taas kysytään niin sanotun pääammattikäsitteen mukaisesti, ei ammatti välttämättä liity viimeiseen työpaikkaan eikä näin ol-
len myöskään viimeisen työpaikan elinkeinoon.

Työvoimatiedustelun käsitteistön ongelmana on luonnollisesti se, että lyhyt viiteajanjakso saattaa aiheuttaa kausiluonteista vääris-
tymää tietoihin. Tätä ongelmaa voitaisiin ainakin osittain poistaa siirtämällä laskenta-ajankohta vuodenvaihteesta johonkin normaalim-
paan ajankohtaan. Toisena ongelmana työvoimatiedustelun työvoima-
käsitteessä on, mikäli se halutaan tulkita työvoiman tarjonnaksi, että siihen sisältyvät yhtä lailla tunnin viikossa tekevät kuin kahta työpaikkaa pitävät henkilöt tai yhtälailla henkilöt, jotka olisivat halukkaita työskentelemään tunnin viikossa kuin henkilöt, jotka olisivat halukkaita työskentelemään kahdessa eri työpaikassa. Lähimmäksi työvoiman tarjontaa päästäisiin, jos kaikista henkilöis-
tä voitaisiin saada seuraavat tiedot:

- kuinka monta työpaikkaa henkilöllä on, 0-2 kpl
- kuinka monta tuntia viikossa hän tekee kussakin näistä työpaikoista
- etsiikö hän uutta työpaikkaa tai onko sopinut uusista työpaikoista entisten lisäksi, 0-2 kpl
- etsiikö hän kokopäivätoimista työpaikkaa tai onko sopinut kokopäivätoimisesta työpaikasta entisen osapäivätoimisen sijasta
- kuinka monta tuntia viikossa hän on halukas tekemään kussakin niistä työpaikoista, joita hän etsii tai joista on sopinut (jokin luokitus)

Jotta vertailukelpoisuus edellisiin laskentoihin säilytettäisiin tarvitaan myös

- ammatissatoimivuus

Jotta toisaalta voitaisiin varmistautua siitä, että työtä hakeneek-
si ilmoittautuneet ovat todella hakeneet työtä ja toisaalta saada selville, ketkä työtä hakevista käyttävät työnvälityksen palveluja, tulisi kysyä myös

- työnhakukeino

Niiden henkilöiden osalta, joilla on työpaikka/työpaikkoja, voidaan ajankäytön kuvausta edelleen tarkentaa ilmoittamalla

- työpaikan toimiala
- tehtävä työpaikalla
- ammattiasema

Niiden henkilöiden osalta, jotka ovat kokonaan vailla työpaikkaa ja hakevat työtä tulisi tuntea

- työttömyyden kesto

Tällöin voitaisiin selvittää, mitä erityispiirteitä on pitkään työt-
tömänä olleilla henkilöillä.

Niiden henkilöiden osalta, jotka eivät ole kokopäivätyössä eivätkä siihen halukkaita, tulisi mahdollisimman tarkasti tuntea heidän muu ajankäyttönsä. Ryhmien tulisi olla siten muodostettuja, että ne ovat mahdollisimman homogeenisia niiden keinojen suhteen, joilla niihin kuuluvien henkilöiden ajankäyttöön voidaan vaikuttaa. Ajankäyttöryhmät voisivat olla seuraavantyyppiset:

- omassa kotitaloudessa työskentely
- opiskelu
- asevelvollisuuden suorittaminen
- laitoshoidossa olo
- työkyvyttömyys
- muusta syystä eläkkeellä oleminen

Opiskelijoista tulisi tietää ehkä myös oppilaitos tai ainakin sen aste ja ala, jotta voitaisiin päätellä, minkätyyppisen koulutuksen laajentaminen ja supistaminen vaikuttaa esimerkiksi eri ikäryhmiin.

Koska työmarkkinat ovat alueellisesti jakautuneet tulisi tietää, miten kaukana asuinpaikastaan henkilöt ovat halukkaita työskentelemään tai käymään koulua. Tietoihin tulisi näin ollen sisällyttää

- työpaikan sijainti
- työmatka
- oppilaitoksen sijainti
- koulumatka

2.1.3. Ajankäytön ja asuinpaikan valintaan liittyvät ominaisuudet

Henkilön ajankäytön valinta ja se, kuinka sidottu henkilö on asuinpaikkaansa riippunevat ainakin osittain samoista tekijöistä. Osa näistä tekijöistä liittyy suoraan henkilöön itseensä, osa laajempaan ryhmään, perheeseen tai ruokakuntaan, johon tämä henkilö kuuluu ja osa henkilön asuinalueeseen.

Tarkastellaan aluksi henkilöön itseensä liittyviä ominaisuuksia. Eräs keskeinen tieto on tällöin

- onko henkilö työmarkkinoilla pysyvästi vai tilapäisesti

Muita henkilöön liittyviä tietoja, jotka vaikuttavat hänen ajankäytön ja ainakin osa myös asuinpaikan valintaansa ja joita edellä ei ole mainittu ovat:

- pääasiallinen toimeentulon lähde
- henkilön tulot eri lähteistä
- siviilisääty
- kansalaisuus
- kieli

Henkilön työmarkkinakäyttäytymiseen vaikuttaa perhe ensinnäkin sen taloudellisen tuen kautta, jota se voi henkilölle tarjota ja toiseksi sen työpanoksen kautta, jota se häneltä ehkä edellyttää. Henkilön käyttäytymiseen vaikuttanevat myös erilaiset perheessä

vallitsevat asenteet. Tärkeintä on tietysti se, että perheet yleensä kootaan. Tällöinhän voidaan perheenjäsenistä saada käyttöön kaikki ne tiedot, jotka henkilöistä yleensä on käytettävissä. Keskeisiä perhettä koskevia tietoja lienevät

- perhetyyppi
- lasten luku
- lasten iät
- lasten ajankäyttö
- päämiehen ja puolison elinkeino, myös maatilan pinta-ala
- päämiehen ja puolison koulutus
- päämiehen ja puolison ajankäyttö
- perheen jäsenten tulot

Myös laajemman yhteisön, ruokakunnan tarjoama taloudellinen tuki tai edellyttämä työpanos saattaa eräissä tapauksissa vaikuttaa henkilön työmarkkinakäyttäytymiseen. Se ruokakunta, joka saattaa edellyttää henkilöltä tiettyä työpanosta, on ymmärtääkseni aivan konkreettisesti joukko henkilöitä, joka asuu yhdessä ja syö samassa pöydässä, lukuunottamatta kotiapulaista, joka on palkattu työntekijä. Myös ruokakunnan osalta on tärkeintä, että se kootaan, jolloin sen jäseniä koskevat eri tiedot ovat ainakin periaatteessa käytettävissä. Keskeisiä ruokakuntaa koskevia tietoja näyttäisi olevan

- jäsenten luku
- jäsenten iät
- jäsenten ajankäyttö
- onko joku ruokakunnan jäsenistä maatalousyrittäjä + peltopinta-ala

Asuinalueen osalta tulisi tietää, minkälaisia palveluja ja minkälaisia työmahdollisuuksia on tarjolla, minkälaisen matkan ja minkälaisen liikenneyhteyksien päässä. Tämä ei tietenkään ole mahdollista, mutta asuinalue tulisi joka tapauksessa tuntea mahdollisimman tarkasti, vähintäänkin tulisi olla tieto asuintaajamasta eli käytännössä

- asuinpaikan koordinaatit

2.2. Työvoiman kysyntään liittyvät tiedot

Varsinaisesti työvoiman kysynnästä ei voida kerätä tietoja väestölaskennoilla, koska ne eivät kohdistu työnantajiin. Tästä huolimatta väestölaskennan tietoja joudutaan käyttämään myös työvoiman kysynnän mittana. Myöskään varsinaisia työpanostietoja ei väestölaskennan kaltaisilla tiedusteluilla ilmeisesti voida kerätä. Väestölaskennan avulla voidaan kuitenkin saada esimerkiksi eri elinkeinojen työllisten ammattijakauma ja koulutusjakauma, jotka antavat kuvan tuotannossa käytetyn työvoiman rakenteesta. Toisin sanoen henkilöistä tarvitaan sellaisia jo edellä mainittuja tietoja kuin työnantajan elinkeino, tehtävä työpaikalla ja ammattiasema.

Edelleen tarvitaan kysyntään kohdistuvien toimenpiteiden suunnittelua varten seuraavat työnantajaa koskevat tiedot

- työnantajan yritysmuoto
- yrityksen koko

3. Huoneistoja koskevat tiedot

3.1. Asuinhuoneistoja koskevat tiedot

Asuinhuoneistoja koskevilla tiedoilla on työvoimapolitiikan kannalta merkitystä lähinnä sikäli, että asuntotilanne todennäköisesti vaikuttaa muuttoliikkeeseen. Tällöin asuinhuoneistoista tarvittaisiin lähinnä seuraavia tietoja

- pinta-ala
- huoneluku
- varustetaso
- hallintasuhde
- asuntokunnan koko

3.2. Muita kuin asuinhuoneistoja koskevat tiedot

Muiden kuin asuinhuoneistoja koskevien tietojen perusteella voitaneekin selvittää esimerkiksi alueen erilaisten palvelupisteiden määrää, laatua ja kokoa. Tällöin tulisivat kysymykseen lähinnä seuraavat tiedot

- huoneiston haltija
- huoneiston käyttö
- huoneiston haltijan toimiala
- huoneistossa asuvien tai hoidettavien määrä
- huoneistossa ansiotyössä käyvien määrä
- huoneiston paikkaluku

4. Tietojen tulostus

Eri tietojen yhdistelytarvetta ei VAL 80 tietotarvetiedustelussa vielä varsinaisesti kysyttykään. Tämä on ilmeisesti viisasta jo siitäkin syystä, että tietojen käyttäjien ei ehkä kannata miettiä yhdistelytarvetta ennen, kuin tietosisällöstä on päätetty. Esimerkiksi työvoimapolitiikan suunnittelun ja sen edellyttämän tutkimuksen kannalta tarpeellisen tulostuksen suunnittelemineen jo onkin erittäin vaativa tehtävä. Jos tarkkaan tiedettäisiin, minkälaisia analyysitauluja työvoimapolitiikan suunnittelussa ja sitä palvelevassa tutkimustoiminnassa tarvittaisiin, olisi suurin työmäärä näillä alueilla jo tehty. Työvoimapolitiikka, ja varmasti kaikki muutkin yhteiskuntapolitiikan osa-alueet, on siinä määrin elävä kenttä, ettei oikein voi kuvitella tilannetta, jossa tietotarve olisi lopullisesti tiedossa. Pelkät taulut eivät aina myöskään ole riittäviä, vaan saattaa olla tarvetta käyttää yksilötason perustietoja. Esimerkiksi työvoimapolitiikan suunnittelua palvelevassa tutkimuksessa olisi ilmeisen hyödyllinen väestölaskennan tiedostoista otettu otos, johon kuuluvien henkilöiden vaiheita seurattaisiin useissa erilaskennoissa.

Erittäin tärkeää on tällöin se, että perusaineistoa voidaan käyttää mahdollisimman joustavasti silloin, kun asianomaista tutkimusta ollaan tekemässä. Tällöin senkaltainen yhteistyö, jota nyt on ajateltu työvoiman tarjonta- ja kysyntäprojektissa ja jossa tietojen käyttäjät ja tilastokeskus yhteistyöprojektissa analysoivat tilastokeskuksen hallussa olevia aineistoja, tuntuu mielekkäältä.

Edellä en ole lainkaan puuttunut siihen, millä aluejaoilla asianomaiset tiedot tulisi tulostaa. Aluejakojakin kannattaa ehkä tarkemmin miettiä vasta sitten, kun tietosisältö on selvä. Toisaalta, jos aineistoon sisällytetään koordinaatit ja tulostus rakennetaan samantyyppisesti kuin edellisissä laskennoissa, voidaan ilmeisesti melko helposti tulostaa tauluja eri aluejaoilla siinä tapauksessa, että tarvetta ilmenee.

MAATILAHALLITUS

Osastopäällikkö Lauri Pölkki

MAATALOUTTA JA MAATALOUSVÄESTÖÄ KOSKEVA TIEDON TARVE

YLEISTÄ

Maatalousväestön osuus (n. 14 %) on edelleen huomattava koko väestöstä. Maatalouden merkitys elinkeinona on luonnollisesti mm. seurannaisvaikutukset yhdyskuntarakenteen ylläpidon, elintarvikehuollon, elinympäristön ylläpidon ja suojelun ym. huomioon ottaen varmasti suurempi kuin väestöosuus sinällään osoittaa. Nämä seikat tulisi ottaa huomioon, kun suunnitellaan VAL 80 tietosisältöä ja erityisesti, kun suunnitellaan tietojen tulostusta. Ts. ne tiedot, joilla on yleistä merkitystä, ja jotka tultaneen joka tapauksessa selvittämään, tulisi olla mahdollista tulostaa koko maatalousväestöä ja mahdollisesti myös sen pitemmälle menevää alajaoittelua koskevana. Tämä edellyttää luonnollisesti, että alkuperäiset tiedot mahdollistavat maatalousväestön kannalta tarkoituksenmukaisen luokittelun.

1. Tietotarve

Maataloussektori on eräisiin muihin hallinnonhaaroihin verrattuna osittain poikkeusasemassa tilastotuotannon suhteen. Huomattava osa maataloustilastoista tuotetaan pelkästään maataloutta koskevana erillistilastona. Väestö- ja asuntokysymyksiä on ajoittain sisällytetty maatalouslaskentoihin sekä niitä saadaan osin myös vuotuisen virallisen maataloustilaston sivutuotteina.

Vuosittaisen jatkuvan tilastoinnin avulla selvitetään jatkuvasti eräitä taloudellisia tekijöitä, joita on sisällytetty myös VAL 80:een. Näitä ovat lähinnä työvoimakysymykset sekä viljelijän osalta elinkeino ja ammattitiedot. Maatalouden rakennetta koskevat kysymykset, joista VAL 80:een on suunniteltu otettavaksi vain maatalon peltoala, tulevat huomattavasti laajemmin ja perusteellisemmin selvitettyä maatilatilastoissa. Saattaisi olla mielekäästä, että sosiaaliturvatunnuksen, yritysmuototunnuksen ja koordinaattitietojen yhdenmukaisella käytöllä varmennettaisiin esim. maatilarekisterin ja VAL 80 tietojen keskinäinen kombinointimahdollisuus myöhempiä tarpeita silmälläpitäen.

1.1. Tietotarve yleisesti

Tässä yhteydessä ei ole syytä laajasti paneutua yksilöityyn maatalouden ja maataloushallinnon tietotarpeeseen, koska se lienee käynyt riittävästi selville VAL 80 tietotarvetiedustelun vastauslomakkeelta. Korostettakoon kuitenkin erityisesti demograafisten tietojen tarvetta mm. seuraavista syistä: maatalouden väestökehityksen ennakointi ja työpaikka- ja väestösuunnitteiden asettaminen on aivan keskeisessä asemassa pyrittäessä erilaisin toimenpitein turvaamaan riittävä runkoasutus maaseudun haja-asutusalueilla.

Demograafiset tiedot

Suunnitteiden ja ohjatun kehityksen tarvetta on erityisesti korostanut vielä se, että maatalouden harjoittajien ikäjakautuma on epätasapainoinen, jatkajakysymys ts. lasten määrä sekä miesten ja naisten määräsuhde erityisesti perheiden muodostusta ajatellen on ongelmallista. Nämä ja hedelmällisyystiedot ovat siten tarpeellisia tulevan kehityksen ennakoimiseksi.

Taloudelliset tiedot

Tietotarpeesta on toiseksi korostettava sitä, että maataloutta koskevista taloudellisista tekijöistä meillä on edelleen liian vähän tietoa. Erityisen tärkeätä olisi saada tietoa osa-aika-, kokoaja- ja harrastelijaviljelijöiden sekä vastaavien viljelmien määrästä ja kehityksestä. Näitä tietoja tarvittaisiin toisaalta luokittelusyistä ja toisaalta faktatietojen saamiseksi toimenpiteiden suunnittelua ja kohdentamista varten.

Osa-aikaviljely

Edellä mainittujen kysymysten selvittäminen lienee suurelta osin enemmän varsinaisen maataloustilaston kuin väestölaskennan tehtävä, mutta esim. niillä kysymyksillä, joita on harkittu sivuammatin ja sivuelinkeinon osalta (36-37) asiaan saataisiin lisätietoa. Osa-aikaviljelyn ja sen harjoittajan problematiikkaa kuvanee hyvin se, että meillä voidaan puhua osa-aikaviljelmästä, jonka omistaa harrastelijaviljelijä ja jota hoitaa kokoaikainen maanviljelijän vaiamo. Kun mukaan luetaan esim. tilakokoluokkia kolme ja kolme viljelijää koskevaa luokkaa (pieni, keskisuuri, suuri tila: osa-aikaviljelijä, kokoaikaviljelijä ja harrastelijaviljelijä) saadaan luokkia kaikkiaan jo yhdeksän ennenkuin osa-aikaviljelijä käsite on kunnolla tilakoon ja viljelijän kannalta luokiteltu ja määritelty.

Luokitteluongelma

VAL 80:ssä maatilalan peltoalaa on ollut tarkoitus käyttää maanviljelijöiden osalta hyväksi lähinnä ammattin, sosiaaliaseman ja elinkeinon koodituksessa siten, että henkilö on viety metsä- ja uittotöihin, jos tilan peltoala on vähemmän kuin 5 ha ja henkilö on käyttänyt vuodesta 4 kk tai enemmän metsä- tai uittotöihin. Entä miten on jaettu ne henkilöt alle 5 ha tiloilla, jotka ovat tehneet muita töitä enemmän kuin 4 kk. Millä perusteella 5 ha on jokin erityinen ammattin tai sosiaaliaseman raja. 50 ha:n tila on mahdollista hoitaa muutaman päivän työllä keväällä ja syksyllä ja muun osan vuodesta ts. yli neljä kuukautta voi olla muualla töissä. Miten nämä tapaukset tulisi luokitella.

Nuo vähäiset esimerkit osoittanevat, että työpanoksen jakautuma, mikä edellisissä on tavallaan perusteena, ei välttämättä ole oikea ja käyttökelpoisin luokitteluperuste. Puhuttaessa osa-aikaviljelystä tulojen jakautuma on usein keskeisempi ja tarpeellisempi luokitteluperuste kuin työpanos tai tilan peltopinta-ala, siitä huolimatta, että se on hankala muuttuvuutensa takia.

Peltopinta-alaan liittyvä luokitteluongelma koskee maatalouden osalta varsin monia väestölaskennan kysymyksiä, mutta erityisen ongelmallinen se lienee sosiaaliaseman mukaisessa luokittelussa (24), johon maatilahallitus on myös aiemmassa lausunnossaan kiinnittänyt huomiota. Sama koskee sosioekonomisen aseman mukaista väestön luokittelua. On unohdettu mm. se, että esim. alle 5 peltohehtaarin tilalla voidaan harjoittaa erittäin intensiivistä viljelyä, jonka harjoittaja voisi hyvin esim. tulojen ja asemansa perusteella kuulua 4 luokan asemesta luokkaan 1. Intensiivinen puutarha- ym. vastaava erikoistuotanto, peltopinta-alasta riippumattomat suursikalat ja -kanalat ja niiden omistajat ovat esimerkkejä suunnitteilla olevan luokituksen sekavuudesta.

Edellä esitetyn lisäksi on todettava, että maa- ja metsätaloustyöntekijöissä on erittäin pitkälle koulutettuja, erikoistuneita, ammattitaitoisia työntekijöitä, joiden sosiaaliasema olisi paremminkin 2 tai 3 kuin 4. Sama koskee alle 5 peltohehtaarin pienviljelijöitä, jotka käytännössä voivat olla suuryrittäjiä. Sosiaaliaseman mukaisen ja sosiaalieconomisen luokituksen poistamisesta eri tavoilta tehtyihin ehdotuksiin tulisikin suhtautua vakavasti ja harvita esim. ammattiasemaluokituksen laajentamista maatalouden osalta.

1.2. Maatilahallituksen erityistarve

Maatilahallitus on VAL 70 eräiden kiinteistöjä koskevien tietojen perusteella voinut laatia puutarhatilaston perusaineiston ja puutarhatilaston otantakehikon. Kun puutarhatuotannon jatkuva seuraminen (myös kasvihuoneviljely) on katsottava mm. alan kehittämismahdollisuudet huomioon ottaen tärkeäksi, on myös puutarhatuotannon ja siihen läheisesti liittyvän kasvihuone- ja muun erikoistuotannon tilastointi tärkeää. Maatilahallitus onkin lausunnossaan Tilastokeskukselle pitänyt tärkeänä VAL 80:n toteuttamista siten, että myös rakennuksia koskeva tiedusteluvaihtoehto toteutettaisiin, jolloin myös kasvihuoneviljelystä saataisiin nykyistä tarkemmat tiedot. Erityisesti maatilahallituksen tietojen tarve koskee tällöin alle 1 peltoha:n tiloja, sillä sitä suuremmista tiedot saadaan maatilarekisterin avulla.

Vuonna 1980 tullaan toteuttamaan myös maailman maatalouslaskenta, joka joiltakin osin edellyttää nykyisen virallisen maataloustilaston laajentamista kyseisenä vuonna ja sen lähivuosina. Suomessa ei tulla toimeenpanemaan erityistä maatalouslaskentaa, vaan normaalien tilastojen laajennuksella pyritään ko. kansainvälinen tarve tyydyttämään. Tämä tulisi ottaa huomioon myös VAL 80 suunnittelussa, koska väestölaskennan eräiden kysymysten avulla voidaan tuottaa tarvittavaa tietoa. Tällainen seikka lienee mm. asuinpaikan ja maatilan välisen etäisyyden ja tilalla asumisen selvittäminen erilaisissa tapauksissa. Tämä liittyy lähinnä VAL 80 kysymyksiin 26 ja 28. Muiltakin osin tulisi sopeuttamista ja päällekkäisen selvittämisen estämistä myöhemmin toteuttaa, kun esim. maailman maatalouslaskentaa koskevat suunnitelmat tarkentuvat nykyisestä vaiheestaan.

2. Aluejakokysymykset

Pienin aluejako, jonka mukaisesti tulokset tulisi maataloushallinnon tarpeiden näkökulmasta katsoen selvittää on yleisimmin kunta, jonka maatilahallitus on asettanut tavoitteelliseksi alueyksiköksi pitemmällä aikavälillä myös niissä tilastoissa, joita nyt tuotetaan aluepohjalta (maatalouskeskus). Kuntakohtaisen perustiedon tarvetta on viime vuosina lisännyt mm. kuntakohtaisen maatalouden perussuunnittelun ja kehittämissuunnitelmien laatimisen lisääntyminen.

Myös rakennusten koordinaattien hyväksikäyttö saattaa olla maataloushallinnonkin suunnittelutoiminnan kannalta myöhemmin tarkoitukseenmukaista. Lähinnä kysymykseen saattaisi tällöin tulla kuntien osa-alueiden muodostaminen ja peruskartan ruutujaon mukainen tulos.

3. Käyttöalueet

Maataloushallinnon suunnittelutehtävissä on tähän asti ollut suhteellisen vähän käyttöä väestölaskennan tuottamille tiedoille. Maatilahallitus on kuitenkin usealla eri tavalla mukana sellaisissa suunnittelutehtävissä, jotka koskevat maataloutta, ja joissa käytetään maatalousväestöä kuvaavia tietoja mm. demograafisia. Kun suunnittelu on maatalouspolitiikan osalta aiempaa voimakkaammin kohdentumassa alue- ja paikallistasoon, lisääntyy myös kuntakohtaisten väestölaskentatietojen käyttötarve. Samalla korostuvat myös väestötietojen kytkentätarpeet muihin suunnittelun kohteisiin kuten yhdyskuntarakenteeseen, maankäyttöön, elinkeinosuunnitteluun, ympäristön ja luonnon suojeluun jne.

Tutkija Jussi Sauna-aho

VAL-80: LIIKENNEMINISTERIÖN TARVITSEMIA TIETOJA

Työmatka Työmatkan pituus (km/suunta)
 " kesto (min/suunta)
 " kustannukset
 " pääasiallinen suoritt.tapa
 Työn ajoittuminen

Asiointi- ja palvelustenhakumatkat

Etäisyys asunnosta asiointi- ja palvelupisteisiin
 Käyntiuseus asiointi- ja palvelupisteissä
 Asiointi- ja palvelustenhakumatkan pääasiallinen suoritt.tapa

Olosuhteet joukkoliikenteen käytön kannalta

Etäisyys linja-auton reitistä, pysähdyspaikasta
 " paikallisjunan asemasta
 Esteet joukkoliikenteen käytölle

	Työmatkoilla	Asiointi- ja palv.h. matkoilla
- Aikataulujen sopimattomuus		
- Reittien sopimattomuus		
- Muu		

Henkilöauton, muiden kulkuvälineiden ja puhelimen omistus

Perheen käytössä olevien kulkuneuvojen määrä:

- henkilöauto
- pakettiauto
- moottoripyörä
- mopedi
- polkupyörä
- moottorivene

Henkilöauton omistussuhde (oma/muun omistama)

Henkilöauton käyttömahdollisuus

Puhelimen omistus

YLEISNÄKÖKOHTIA

1. Tulokset tähänastista nopeammin

- Ennakkotuloksia.

2. Tiedonkeruun ja tulostuksen laajuus

- Perustulostus suppeahkona
- Erityistuloksia erikseen käyttäjien tarpeiden mukaan ja heidän pyynnöstään
- Tiedonkeruu tähänastista laajempaan.

3. VAL-80:n jatkosuunnittelu

- Edelleen yhteistyössä tietojen käyttäjien kanssa.

KOULUTUSTIETOJEN TARVE JA TUTKINTOREKISTERIN
HYVÄSIKÄYTTÖ

1. Tutkintorekisterin käyttö eri seurantajärjestelmissä:
 - koulutuksen tavoiteohjelmatoimikunta (ammatti 3-num./koulutus 4-num.)
 - työvoimaministeriön työvoiman tarjonta- ja kysyntäennusteen laatiminen
 - keskiasteen koulutuksen tarjontamalli (KOUTA)
2. Aikuiskoulutustilastoinnin mahdollisuus väestölaskenta 80 yhteydessä
 - liittyy sekä alle 6 kk kestävään koulutukseen että yleensä ihmisten osallistumiseen erilaisiin yhteisömuotoihin kuin myös heidän vapaa-ajan viettomuotoihinsa ja harrastustensa suuntautumiseen
 - Valtioneuvoston periaatepäätös valmisteilla opetusministeriössä aikuiskoulutuksen kehittämistä
 - kehittämistyön käynnistäminen opetusministeriössä.
3. Koulutuksessa olevat 1-vuotisikäryhmittäin/koul.tyyppi:
 - koulutetun työvoiman tarpeen ennustaminen
 - miten luokitellaan sekä koulutuksessa että työssä olevat?
4. Oppilaat oppilaitoksen sijainnin mukaan/kunta/oppilaitostyyppi
 - alueellinen suunnittelu, lähinnä läänitaso (LAKS)
 - keskushallintotasolla lähinnä koulujen perustamissuunnittelu
 - tieto on jo periaatteessa saatavissa, mutta yhteenveto-tilastot puuttuvat ja tiedot epäyhtenäisiä.

5. Tietoaineiston kattavuus ja tietojen luotettavuus

- riippuu käyttötarkoituksesta
- päävastuu tilastokeskuksella, miten ja kuinka luotettavaa tietoa saadaan
- eri rekistereiden käytöstä johtuvista virhelähteistä voidaan erottaa lähinnä:
 - a) pohjatiedoista johtuvat virheet (alipeittävyys, tietojen päällekkäisyys ja virheellisyys)
 - b) rekistereiden päivityksestä johtuvat virheet (puuttuvat ja virheelliset tiedot, virheet tietojen käsittelyssä ja luokittelussa)
 - c) yhden rekisterin tietojen yhdistäminen muihin tietoaineistoihin

Seuraavassa ei ole tarkoituksena tarkastella opetushallinnon tietojen tarvetta kokonaisuudessaan, vaan vain niiltä osin, joilta on esiintynyt puutteita tai tietojen käytön suhteen on esiintynyt ongelmia. Opetusministeriöllä ja sen alaisilla keskusvirastoilla on perinteisesti ollut hyvät suhteet tilastokeskukseen ja erityisesti sen koulutustilastotoimistoon. Tietotarpeita on aina pyritty tyydyttävästi toteuttamaan, milloin se on käytettävissä olleiden resurssien puolesta ollut mahdollista. Opetusministeriössä on kuitenkin viime aikoina pantu huolestuneena merkille, että eräitä valtion tilastotoimen kehittämisohjelmassa esiintyneitä opetushallinnon kannalta merkittäviä hankkeita on jatkuvasti lykätty. Näistä mainittakoon mm. sellaiset kuin aikuiskoulutustilastot ja oppilaiden ikärakennetiedot.

Opetusministeriö haluaa painottaa erityisesti aikuiskoulutustilastoinnin tarvetta ja tietojen keruun mahdollisuutta esim. väestölaskennan 1980 yhteydessä. Tilastokeskus tulee yhä enenevässä määrin turvautumaan väestölaskennassa eri rekistereiden hyväksikäyttöön, niin myös väestön koulutusvarannon osalta. Tästä syystä olisi tarkoituksenmukaista suunnata väestölaskennan kyselyä laajemmin ihmisten vapaa-ajan toimintojen kartoittamiseen. Opetusministeriössä on valmisteilla periaatepäätös aikuiskoulutuksen kehittämisestä. Kehittämistyön käynnistämiseksi tarvitaan tietoa mm. aikuisväestön osallistumisesta kansanopistojen ja kansankorkeakoulujen kurssitoimintaan sekä muille lyhyemmille kursseille. Näistä on puuttunut tietoja niiltä osin kuin kurssit ovat olleet lyhyempiä kuin 400 tuntia. Ihmisten osallistumista erilaisiin yhteisömuotoihin ja heidän harrastustensa suuntautumista yleensä voitaisiin selvittää tilastokeskuksessa myös erillisenä ajankäyttöön liittyvänä selvityksenä.

Tilastokeskus on viimeksi vuonna 1967 julkaissut keskiasteen ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien ikärakennetilaston. Koulutuksessa olevia on kysytty viimeksi vuoden 1950 väestölaskennassa. Työvoiman tarpeen ennustamisessa olisi koululaisten ja opiskelijoiden määrällä 1-vuotisikäryhmittäin hyvin keskeinen merkitys. Tosin käsitteellisesti määrän selvittäminen ei ole aivan yksinkertainen asia, mikäli asianomainen on osan ajasta työssä ja osan ajasta opiskelee. Opetusministeriö on jokaisessa lausunnossaan valtion tilastotoimen kehittämisohjelmaehdotuksesta korostanut oppilaiden ikärakennetiedon tärkeyttä. Mikäli koulutustilastotoimiston resurssein ei tiedonkeruuta pystytä suorittamaan, olisi sen sisällyttäminen vuoden 1980 väestölaskentaan välttämätöntä työvoiman tarjonnan ennustamiseksi.

Koulutetun työvoiman tarjonnan ja kysynnän tasapainottamisessa on kuitenkin ikärakennetta keskeisempää tietää väestön tutkintorakenne. Opetusministeriö on asettanut toimikunnan koulutuksen valtakunnallisen tavoiteohjelman laatimiseksi. Toimikunnan tehtävänä on arvioida koulutetun työvoiman tulevaa tarvetta ja tarjontaa sekä laatia ehdotus tavoiteohjelman seurantajärjestelmäksi. Koulutuksen ja ammatin vastaavuuden selvittämisessä on vuoden 1970 väestölaskennan ja vuoden 1976 ammatti- ja elinkeinotutkimuksen tiedoilla ollut keskeinen merkitys. Vaikeutena on ollut lähinnä väestön suorittamien tutkintojen alipeittävyys. Tilastokeskuksen laatiman selvityksen mukaan olisi vuoden 1970 väestölaskennan ja tutkintorekisteristä päivitetyn aineiston alipeittävyys väestön

suorittamien tutkintojen osalta runsas 200 000. Tämän lisäksi on vielä virheellisesti ilmoitettuja tutkintoja. Virhe saattaa muodostua hyvinkin kohtalokkaaksi, jos se painottuu johonkin tiettyyn suppeaan ryhmään esim. maatalousalan koulutuksen saaneisiin.

Tilastokeskuksen selvityksen mukaan suuri osa alipeittävydestä johtui siitä, että vuoden 1970 väestölaskennassa otettiin mukaan kaikki yli 6 kuukautta kestänyt koulutus. Sen sijaan tutkintorekisterissä rajana on pidetty 400 tuntia. Tällöin on väestön suorittamasta koulutuksesta jäänyt pois ainakin talouskoulut sekä poliisikoulutus. Virheellisesti ilmoitettujen tutkintojen osalta näytti virhe painottuvan alemman keskiasteen tutkintoihin. Ulkoilla suoritettuja tutkintoja ei myöskään ole mukana.

Toinen tutkintorekisterin pohjatietoihin perustuva virhetekijä on itse väestölaskentaprosessiin liittyvä. Ihmiset ovat lomaketta täyttäessään merkinneet sellaisenkin tutkinnon suoritetuksi, joka saatetaan loppuun vasta muutaman vuoden kuluttua. Tämä johtuu siitä, että ihmiset eivät ole tienneet tutkintotietoja päivitettävän myös väestölaskentojen välissä. Tämä päällekkäisistä tutkinnoista aiheutuva virhe näytti puolestaan keskittyvän kauppaopiston suorittaneisiin. Paitsi näistä pohjatiedoista aiheutuneita puutteellisuksia aiheutuu tutkintorekisteriin virhettä myös sen päivittämisestä että yhdistämisestä muihin esim. opettajarekisteriin, mitkä virheet luonnollisesti kertautuvat kymmenen vuoden kuluessa.

Siitä, miten kattavia ja luotettavia tietoja saadaan, kantaa luonnollisesti päävastuun tilastokeskus. Miten kattavia ja luotettavia tietoja tarvitaan, riippuu käyttötarkoituksesta. Koulutetun työvoiman tarjontaa ennustettaessa on virhelähteitä useita, eikä tarkkoihin arvioihin koskaan päästä. Opetusministeriö haluaa kuitenkin korostaa tässä yhteydessä tutkintorekisterin sisältämien tietojen keskeistä asemaa eri seurantajärjestelmissä ja haluaa painottaa tietojen tarkistamista edellä mainituista syistä.

Paitsi kattavuutta ja luotettavuutta täytyy väestölaskennan yhteydessä kysyttävien tietojen osalta harkita myös ajallista kestävyyttä. Väestölaskennassa ei kannata kysyä tietoja, joiden käyttöarvo vanhenee kovin nopeasti. Tämä ei päde niinkään edellä mainittuihin tietoihin nähden kuin oppilaitoksen sijaintikuntaan ja oppilaiden kotikuntatietoihin nähden. Tietoa tarvitaan lähinnä oppilaitoksen perustamissuunnitteluun sekä oppilaskuljetuksien järjestämiseen. Perustamissuunnitelmien yhteydessä tiedot oppilaiden kotikunnasta joudutaan joka tapauksessa erikseen kysymään. Nykyisten tietolähteiden puutteena on kuitenkin mainittava, että yhteenveto-tilastoja on vaikea saada ja tiedot ovat epäyhteneviä. Tästä syystä erikoisesti väliportaan ja keskusvirastotaso ovat kiinnittäneet huomiota oppilaiden kotikuntatiedusteluihin. Koulumatkojen osalta on kuitenkin harkittava muita mahdollisia vaihtoehtoja tietojen saamiseksi kuin väestötiedustelu.

Toimistopäällikkö Frejvid Gustafsson

KANSANELÄKELAITOKSEN VUODEN 1980 VÄESTÖ-
LASKENTAAN LIITTYVÄT TIETOTARPEET

Kansaneläkelaitos on määrittänyt VAL-tietotarpeensa vastatessaan Tilastokeskuksen asiaa koskevaan tiedustelulomakkeeseen. Tiedustelusta vast'ikään valmistuneen yhteenvetoraportin avulla saadaan ilmeisesti arvokasta palautetta VAL-tietosisällön määrittämiseksi. Toisaalta kävi myös ilmi, että vastaaminen ei joka kohdassa ollut helppoa. Se saattoi olla ehkä jopa yhtä vaikeaa kuin tomaattien lajittelua kolmeen laatutuokkaan juoksevalta nauhalta. Nykyään korostetaan usein tilastotuotannon markkinointitutkimusten tärkeyttä. Eräs omiin tilastoihin kohdistuva tutkimuksemme näytti osoittavan, että se ainakin julkaistavien tietojen osalta antoi jonkin verran kaunisteltuja vastauksia. Jotkut eivät hennonneet vastata tulevansa toimeen ilman tiettyjä tietoja. Kansaneläkelaitos hoitaa sellaisia keskeisiä sosiaalivakuutuksen lohkoja kuin kansaneläkkeet, yleiset perhe-eläkkeet, rintamasotilaseläkkeet, yleinen sairausvakuutus sekä näihin liittyvä kuntoutustoiminta. Kelassa VAL-tilastotietoja tarvitaan lähinnä Sosiaaliturvan tutkimuslaitoksessa sekä laskenta- ja tilasto-osastossa. Niitä tarvitaan omien tilastotietojen lisä- ja vertailutietoina sosiaalivakuutusjärjestelmien kuvailuun, kehittelyyn, ennakointiin ja seurantaan. Kelan toimintasektoria ajatellen on ymmärrettävää, että sitä kiinnostaa yleisten demograafisten tietojen ohella erityisesti väestön terveydentilaa ja toimeentuloa koskevat tiedot.

Kansaneläkelaitos tarvitsisi keskeisimpien sosiaalivakuutusetuuk-
sien saajaryhmien osalta yleisiä demograafisia tietoja, joita ovat

- ruokakuntaa ja asuntoa koskevat tiedot
 - ruokakunnan koko
 - eläkkeensaajan tai etuudensaajan ruokakunta-
asema
 - huoneiston hallintasuhde
 - huoneiden lukumäärä
 - huoneiston pinta-ala
 - huoneiston varustetaso
 - talotyyppi
- etuudensaajien ammatissa toimiminen
 - ammatti
 - ammattiasema
 - tulot ammatin ja ammattiaseman mukaan

Näitä demograafisia tietoja tarvittaisiin seuraavista etuudensaa-
jia edustavista populaatioista:

- eläkkeensaaajat eläkelajin ja tukiasteen sekä eläkkeen
lisän mukaan
- pitkäaikaisen päivärahasaajat
- ilmaislääkkeensaaajat

Tähdellisinä vertailukohteina kansaneläkkeensaaajille on pidet-
tävä työ- ja virkaeläkkeensaaajia eriteltynä eläkelakien mukaan.

Osoitukseksi siitä, että em. populaatiot kattavat verrattain suu-
ren osan väestöstämme, voitaneen mainita eräitä lukuja. Lokakuus-
sa KELA maksoi eläkettä 907 000 henkilölle eli lähes joka viiden-
nelle kansalaiselle. Kansaneläkettä sai 809 000, näistä vanhuus-
eläkettä 538 000 ja työkyvyttömyyseläkettä 254 000. Perhe-elä-
kettä sai 65 000 ja rintamasotilaseläkettä 22 000. Oikeus koko-
naan korvattaviin lääkkeisiin oli kuluvan vuoden alussa 608 000
vakuutetulla. Työikäisiä vakuutettuja, jotka saivat vuoden 1976
aikana päivärahaa vähintään 90 päivältä oli 48 000. Työeläkettä
sai vuoden 1976 lopussa 363 000 ja virkaeläkettä 90 000 henkilöä.
Kun otetaan huomioon ne työ- tai virkaeläkkeensaaajat, jotka eivät
saa kansaneläkettä ja välillisesti yleistä peruseläkettä saavat
eli vaimo- ja lapsikorotuksensaajat, päädytään yli miljoonaan
eläkkeensajaan. Jos lapsia ei oteta lukuun voidaan todeta, että
edellä mainituista vain pääosa vanhuus- ja työkyvyttömyyseläk-
keensaaajista eli noin 750 000 henkilöä voidaan laskea ns. epä-
aktiiviin väestöön.

Viime aikoina on käynyt ilmeiseksi, että Tilastokeskuksen ja Kan-
saneläkelaitoksen tulisi kehittää keskinäistä tietoliikennettä
ja -palveluaan. Eräs mahdollisuus saada kansaneläkkeensaaajia kos-
kevia VAL-tilastotietoja olisi sisällyttää VAL-lomakkeeseen kan-
saneläkettä koskevia kysymyksiä. Kun kansaneläkettä saavien hen-
kilöiden eläketiedot sisältyvät Kelan tietokonerekistereihin,
tuntuisi luonnolliselta käyttää näitä hyödyksi kyseisten tilasto-
tietojen saamiseksi. Tarkoituksenmukaisimmalta menettelytavalta
tuntuisi tällöin se, että Kela luovuttaisi Tilastokeskukselle
tilastoinnissa tarvittavat sekä kansaneläkkeensaaajia että muita
em. populaatioita koskevat rekisteritiedot. Olisi suotavaa, että
näistä populaatioista tulostettaisiin soveltuvin osin samoja
taulukoita kuin koko väestöstäkin. Tämä tilastollinen yhteistyö
edellyttäisi kuitenkin, että laitosten välillä solmitaan asian-
mukainen sopimus. Menettely ei loukkaisi millään tavoin vakuu-
tettujen yksityisyyden suojaa, sillä Tilastokeskuksellahan ovat
erittäin ankarat salassapitosäännökset, joiden mukaan tietoja
voidaan käyttää vain tilastotarkoituksiin ilman, että yksityisen
henkilön mitään tietoja julkistetaan tai väärinkäytetään. Sopi-
muksella tämä asia voidaan lisäksi varmistaa.

Se, että eläkkeensaaajista olisi tarpeellista erikseen tulostaa
eräitä väestölaskennan taulukoita, johtuu siitä, että eri tilas-
toissa käytetään eläkeläisistä erilaisia määritelmiä, ts. tilas-
tojen ulkoinen verrattavuus on huono. Esimerkiksi ikätilastois-
ta voidaan päätellä, että kaikki 65 vuotta täyttäneet ovat oi-
keutettuja vähintään KEL:n mukaiseen perusosaan, mutta tällainen

tieto ei vielä pitkälle auta. Lisäksi voidaan johtopäätöksiä tehdä henkilön sosio-ekonomisesta asemasta sekä ruokakunnan tai perheen pääasiallisesta tulolähteestä. Tällöin henkilö esim. luokitellaan kansaneläkkeen tai työeläkkeensaajaksi sen mukaan, kumpi eläke on suurempi. On melko paljon ihmisiä, joiden kansan- ja työeläke on melkein yhtä suuri. Suurinta tulolähdettä tarkasteltaessa esimerkiksi pelkän perusosan saajia ei sisällytetä lainkaan eläkkeensaajien piiriin.

Demograafisista tiedoista Kelaa kiinnostavat erityisesti asurto-oloihin liittyvät tilastotiedot, sillä yleisen peruseläkkeen saajille maksetaan tietyn edellytyksin asumistukea. Tässä yhteydessä hyvin tärkeitä ovat asumiskustannukset, mutta niitä koskevia tilastoja saadaan muista tilastojärjestelmistä kuin VAL:sta. Toisaalta tarvitaan tietoja erilaisissa laitoksissa hoidettavina olevista henkilöistä, sillä nykyisen lainsäädännön mukaan eräitä kansaneläkkeen osia (apu- tai hoitolisä, tukilisä, asumistuki) ei makseta pitkäaikaisessa laitoshoidossa oleville.

Taustamuuttujista on erityisen mielenkiinnon kohteena ammatti ja ammattiasema. Nämä tiedot on Kelassa merkitty alkaneisiin eläkkeisiin vuodesta 1971 ja päivärahoihin vuodesta 1974. Näille etuustilastoille tarjosi 70-luvun alkuvuosina VAL 70 hyvän vertailukohteen, mutta VAL:n käyttöarvo vähenee luonnollisesti vuosi vuodelta. Vasta koko väestön ammattitiedot tekevät mahdolliseksi tarkastella mm. kiisteltä kysymystä eri ammattien kulu- tavuudesta esim. työkyvyttömyys- ja kuolleisuustilastojen valos- sa. Koska ammattia koskevien tilastotietojen käyttäjäkunta on ilmeisesti laaja, olisi toivottavaa, että näitä tilastoja saatai- siin nykyistä tiheämmin väliajoin ja lyhyemmin viivein. Parhail- laan odotetaan innokkaasti AET 75:n ennakkotietoja, joista tie- tääkseeni ainakin yksi tilastotiedotus onkin jo ilmestynyt (elin- keinojakauma lääneittäin, VÄ 1977:20). Ihanne olisi jatkuva ti- lastointijärjestelmä. Olisi toivottavaa, että väestön keskusre- kisterin ammattitiedot saataisiin riittävän luotettaviksi. Jos tähän ei päästä, voisi ajatella otantajärjestelmää, sillä amat- titietojen merkintä on melko raskassoutuista. Korostettakoon vie- lä, että ammattiluokitus on Kelan kannalta tärkeämpi kuin eli- keino- ja toimialaluokitus.

AET 76

Kansaneläkelaitokselle ovat tärkeitä väestön terveydentilaa kos- kevat tiedot, esim. yleisimpien kansantautien kartoitus. Niin ikään tarvitaan verrattain usein arvioita eriasteisten näkö- ja liikuntaesteiden yleisyydestä, nämä kun eivät yleensä selviä diagnosoitietojen avulla. Tällaiset tiedot lienevät kuitenkin liian arkaluontoisia VAL:iin liitettäviksi ja ne saataneenkin parhaiten sen tyyppisillä otantapohjaisilla terveystutkimus- la, joita Sosiaaliturvan tutkimuslaitos on suorittanut. Yleensä- kin lienee syytä olla varovainen VAL:in kysymyksenasettelussa, kun muistaa Ruotsissa viime väestölaskennan yhteydessä sattuneen mieltenkuohun. Vuoden 1950 väestölaskennassa tiedusteltiin muis- taakseni aistivikoja, mutta niitä ei ole tiettävästi julkistettu. Myöskin on vanhanaikaista laatia moraalitilastoja VAL:in avulla. Tässä tulee mieleen vanha vitsi, joka koskee lomakkeen kohtaa "suhde päämieheen". Suomessa pidettäneen myös tulotietojen kyse- lemistä melko arkaluontoisena.

Koska sosiaalivakuutusjärjestelmät pyrkivät turvaamaan väestön toimeentuloa, kiinnostavat tulotilastot tässä yhteydessä erikoinen. On hyvä asia, että VAL:iin liitetään verotustietoja. Toisin on todettava, että verotuksen tulotietoihin sisältyy tunnetusti eräitä tilastollisia puutteita ja heikkouksia. Yleensäkin ei liene kahta tilastojärjestelmää, joissa operoitaisiin täysin samoilla tulokäsitteillä. Kelan kannalta mielekkäimmät tulokäsitteet ovat käytettävissä oleva tulo ja kokonaistulo, jotka ovat saatavissa kotitaloustiedustelusta ja myöhäisemmässä vaiheessa tulonjakotilastojärjestelmästä. Näiden tilastojen tulosteet ovat olennaisen tärkeitä Kelan tehtäväkenttää ajatellen. Kansaneläkelaitos onkin ollut yhteistyössä Tilastokeskuksen kanssa kotitaloustiedustelun osalta siten, että Kela on luovuttanut eläke- ja sairausvakuutuksen korvausrekisterin tietoja tähän tilastolliseen tarkoitukseen. Tyydytyksellä on pantava merkille, että tiedustelussa kerättiin eläkkeensaajista täydennysnäyte, ja että eläkkeensaajien kulutusrakenteesta julkaistiin yksityiskohtaisia tietoja eläkkeen tukiasteen mukaan. Tukiaste kuvaa karkeahkolle tasolle kansaneläkkeensaajien varallisuuseroja. Samankaltainen yhteistyö on vireillä myös tulonjakotilastojärjestelmän osalta.

Tällä hetkellä olisi erittäin tärkeitä sosiaalipolitiikan suunnittelun ja edelleen kehittämisen kannalta saada tietää, miten eri väestöryhmien tulotaso sekä tulojen rakenne ja hajonta on kehittynyt. Tällöin voitaisiin eläkkeensaajia verrata aktiiviväestöön ja lapsiperheisiin erityisesti. Myös erilaista eläkettä saavien keskinäinen vertailu on tärkeää (kansaneläke, työeläke, virkaeläke). Vertailussa ei riitä ainoastaan poikkileikkaus, vaan tarvitaan myös ajallista seurantaa. Ovatko eri väestöryhmien tuloerot kasvaneet vai pienentyneet, samoin tulohajonta väestöryhmän sisällä? Toistaiseksi tuoreimmat tulotiedot on saatu eläkkeensaajien osalta Kelan tulotutkimuksesta, joka kohdistuu vuoden 1974 lopun tilanteeseen. Siihen astiset tulotilastot näyttävät osoittavan, että eläkkeensaajien väliset tuloerot olisivat kaventuneet. Tuoreimmat tulo- ja omaisuustilastot osuvat myös em. ajankohtaan, mutta verotukseen perustuvina niistä ei voi tehdä varmoja johtopäätöksiä koko väestön käytettävissä olevien tulojen kehityksestä. Koska eläkkeensaajien tulotrendi on vuoden 1974 jälkeen saattanut muuttua eläkepoliittisten toimenpiteiden vaikutuksesta, on täysi syy odottaa, että vuoden 1976 kotitaloustiedustelusta saataisiin mahdollisimman pikaisesti asiaa valaisevia ennakkotietoja. Eräänä epäkohtana kotitaloustiedustelussa on pidettävä näytteen pienuutta. Niinpä vaikka eläkkeensaajien kohdalla kerättiin täydennysnäyte, niin eräiden eläkkeensaajaryhmien kohdalla näytti esiintyvän satunnaisvaihtelua. Vuoden 1976 kotitaloustiedustelun tuloksia näyttää muuten julkaistun hiljakkoin, joten lisää ennakkotietoja saataneen lähiaikoina (uutinen alkoholin ja tupakan kulutuksesta).

Mitä vielä tulee väestönlaskentaan kohdistuvaan tietotarpeeseen on korostettava joko lopullisten tai ainakin ennakkotietojen mahdollisimman nopeaa valmistumista. Tällä hetkellä on erityisen ajankohtaista saada tietoja AET 75:stä. Toivottavasti myöhemmissä laskennoissa voidaan välttää todetut pullonkaulat, vaikka asiassa onkin selvästi kysymys rahasta ja muista resursseista. Ilmeisesti kuntakohtaisten tietojen tarve on niin suuri,

että tilastokeskus ei ole katsonut voivansa mennä välivuosina otantaväestölaskentoihin eli mikrosensuksiin Helsingin kaupungin ja eräiden suurehkojen maiden malliin. Toisaalta jatkuva tilastotuotanto voidaan turvata sitä paremmin, mitä enemmän valtakunnalliset tietorekisterit kehittyvät ja nopeutuvat. Erilaisten hallinnollisten rekisterien tietojen yhdistelystä saadut kokemukset osoittavat, että siihen liittyy helposti hankaluuksia. Käsitteiden määritelmät eroavat eri järjestelmissä ja hallinnolliset säännökset saattavat heikentää tilastotietojen peittävyyttä. Totuus lienee, että kaikkein yhdenmukaisimpia tietoja saadaan sittenkin klassillisella kyselytekniikalla, kunhan ei kysytä kovin subjektiivisia ja muistia rasittavia asioita. Rekisteritietojen ohella tarvittaneen joka tapauksessa edelleenkin otantapohjaisia haastattelututkimuksia työvoima- ja kotitaloustiedustelujen ja terveystaustatutkimusten tapaan. Näiden jatkuvuutta ja yhteensopivuutta olisi nykyisestäään kehitettävä.

Edellä oli hiukan puhetta kuntatason tilastotiedoista. Väestölaskennasta on tulostettu runsaasti tilastoyhdistelmiä henkilöistä, perheistä ja ruokakunnista. Tämän ohella kaivattaisiin lisää kuntakohtaisia jakauma- ja aggregaattitietoja. Kuntahan muodostaa maassamme perusalueyksikön myös tilastollisia selvityksiä silmällä pitäen, ja niistä saadaan yhdistelemällä erilaisia suurempia alueyksiköitä. Monessa tilastotutkimuksessa riittävät taustamuuttujiksi kunnittaiset rakennetiedot, jotka sisältävät kuntien demograafisia, taloudellisia yms. ominaisuuksia. Makrotason analyysin avulla saadaan useissa tapauksissa selville tärkeitä ja mielenkiintoisia alueellisia eroavuuksia ja riippuvuuksia. Ihannetapaus olisi, jos Tilastokeskus voisi välittää käyttäjille kuntakohtaisia konekielisiä tietopankkeja, niin ettei niitä tarvitsisi eri tahoilla itse rakentaa.

SOSIAALIHALLITUS

Vs toimistopäällikkö Tuire Sihvo

SOSIAALIHALLITUKSEN VALVOMA TOIMINTA JA VÄESTÖLASKENTA

Lasten päivähoito on ainoastaan osa sosiaalihallituksen valvomaa toimintaa ja tästä syystä on paikallaan käsitellä ensin sosiaali-
huollon kokonaisuutta ja niitä yleisiä odotuksia, joita sillä on
väestölaskennan suhteen. Sosiaalihuolto on perinteisesti kohdis-
tunut tiettyihin väestöryhmiin, jotka ovat:

1. Lapset ja lapsiperheet
2. Vanhukset
3. Kehitysvammaiset
4. Invalidit ja
5. Päihteiden väärinkäyttäjät

Sosiaalihuollon toimintamuodot puolestaan ovat samantapaisia kun-
kin ryhmän kohdalla. Karkeasti voidaan sosiaalihuoltotoiminta
jakaa

1. Toimeentuloturvaan ja
2. Palveluihin, joita ovat
 - ohjaus ja neuvonta
 - kodinhoitoapu
 - tukipalvelut
 - virkistys- ja viriketoiminta
 - päivähoito
 - suojatyö
 - sijaishoito laitoksissa tai perheissä

Sosiaalihallituksen omista tilastoista saadaan yksityiskohtaisia
tietoja henkilöistä, jotka ovat olleet palvelutoiminnan piirissä
tietynä vuotena tai ajankohtana. Väestölaskentatietojen tarve
ja käyttömahdollisuudet voidaan ryhmitellä seuraavasti:

1. Väestölaskennan avulla on mahdollista saada yleiskuva
sosiaalihuollon kohderyhmistä. Kuvaus siitä kuinka
suuri ko. ryhmä on, missä asuu, minkälainen on ruoka-
kuntarakenne, ikä, sukupuoli, ammatti, työkyky, vamma,
toimeentulo, asuminen, onko puhelin jne. Kohderyhmis-
tä lapset ja lapsiperheet sekä vanhukset ovat helpos-
ti selvitettävissä. Sen sijaan invalidien tai kehitys-

vammaisten määrittely tai mahdollisuudet kysyä tällaisia asioita väestölaskennassa ovat jo ongelmallisempi asia. Kuitenkin esimerkiksi kansaneläkelaitoksen diagnoositietoja ja väestölaskennan tietoja yhdistelemällä saatettaisiin päästä jonkinlaisiin arvioihin. Päihdeongelmaisten määrän ym. tietojen selvittäminen väestölaskennan yhteydessä on mahdotonta.

2. Väestölaskennan perusteella voidaan myös arvioida eräiden riskiryhmien suuruutta tai palvelutarvetta. On mahdollista taulukoida esimerkiksi yksinasuvat miespuoliset vanhukset erikseen ja saada esiin eräs, todennäköisesti kodinhoitoapua tarvitseva ryhmä. Sama koskee liikuntavammaisia ja yksinasuvia. Lastensuojellisisessa mielessä ovat avioerolapset ja yksinhuoltajien lapset riskiryhmiä. Muun muassa ennalta ehkäisevän toiminnan mitoitusta varten tulisi näiden lapsiryhmien suuruus, ikä ym. tiedot selvittää. Kokopäivähoidon tarvetta arvioitaessa voidaan lähtökohdaksi ottaa työssäkävvien huoltajien (huoltajan) alle kouluikäiset lapset.
3. Kun väestölaskennan avulla saadaan tietoja kohderyhmien suuruudesta, voidaan niitä verrata sosiaalihuollituksen tietoihin palvelujen käyttäjistä ja näin saada kuva palvelutoiminnan kattavuudesta ja kohdistumisesta.
4. Sosiaalihuollon henkilöstön koulutustarvetta joudutaan arvioimaan vuosittain. Siinä yhteydessä on jatkuvasti ongelmana selvittää poistumaprosentteja ym. laskelmiin vaikuttavaa. Väestölaskennan yhteydessä voitaisiin kartoittaa erilaisen ammattikoulutuksen (esim. lastenhoitaja) saaneiden kokonaismäärä, ikä, ammatissa toimiminen sekä ammatissa toimivien osalta myös työpaikka (sairaala, päiväkotit, lastenkoti jne.).

Väestölaskentatietojen käyttökelpoisuus riippuu paitsi yksittäisistä tiedoista ja niiden luokittelusta ennen kaikkea tulostuksesta. Taulumallien puuttuessa oli kesällä lausunnolla olleesta tietoluettelosta vaikea antaa lausuntoa. On myös tunnustettava, ettei vuonna 1977 voida täsmällisesti luokiteltuna tietoina ja valmiina taulumalleina esittää sitä tietotarvetta, joka on kaikkein ajankohtaisin vuoden 1983 jälkeen sosiaalihuoltoa suunniteltaessa.

LASTEN PÄIVÄHOIDON SUUNNITTELUSSA TARVITTAVAT TIEDOT

1. Laki lasten päivähoidosta tuli voimaan vuonna 1973 ja teki suunnittelun pakolliseksi. Vuoden 1970 väestölaskennan tietojen perusteella tiedettiin työssäkäyvien vanhempien tai yksinhuoltajien alle kouluikäisten lasten määrä. Kun siitä vähennettiin tietty prosenttiosuus kotiapulaisten, sukulaisten jne. hoidossa olevia lapsia, saatiin arvio kokopäivähoidon tarpeesta. Varsin pian siirryttiin kuitenkin kuntakohtaisesti suoritettujen tarvetiedustelujen käyttöön. Syynä tähän menettelyyn, jota sosiaalhallitus suosittelee lain tarkoittaman päivähoiton suunnittelua varten, on
 1. Väestölaskennan avulla ei voida selvittää erilaisen päivähoiton tarvetta (kokopäivähoito, puolipäivähoito, erityispäivähoito).
 2. Väestölaskentatiedot ovat jo valmistuessaan vanhentuneita eikä kuntatasoisia suunnitelmia voi rakentaa niiden varaan. Syntyvyys ja muuttoliike ym. vaihtelevat vuosittain ja kunnittain, rakennetaan uusia asuntoalueita jne.
 3. Lain mukaan päivähoitoa tulee järjestää sellaisin toimintamuodoin ja siinä laajuudessa kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää - vanhempien toivoma hoitomuoto ja hoitoaika on kysyttävä suoraan vanhemmilta.

Lain tarkoittamia päivähoitosuunnitelmia vuosittain laadittaessa voidaan väestölaskennan tietoja käyttää vain rajoitetusti. Käytökelpoisuus myös vähenee sitä mukaa mitä kauemmas laskenta-aika kohta jää.

2. Väestölaskennan merkitys lasten päivähoitoa suunniteltaessa ja kehitettäessä onkin lähinnä tarjota yleiskuva lapsiperheistä. Esimerkkinä lasten päivittäisen hoidon järjestäminen yleensä. Vain väestölaskennan yhteydessä olisi mahdollista tutkia kattavasti alle kouluikäisten ja pienimpien koululaisten päivittäisen hoidon järjestäminen: selvittää lasten iän tai sosiaaliryhmän mukaan, moniko on äidin tai isän hoidossa, erilaisissa laitoksissa, sosiaalihuollituksen valvomassa päivähoitossa, kotiapulaisen hoidossa tai sukulaisen hoidossa sekä mahdolliset muut hoitojärjestelyt.
- Myös pienempiä selvityksiä päivähoiton osalta voitaisiin väestölaskennan yhteydessä tehdä, jos niin halutaan. Esimerkkeinä perhepäivähoitajien asunto-olosuhteet tai koulutus.

SOSIAALIHALLITUKSEN EHDOTTAMAT TAULUMALLILUONNOKSET

1. LASTEN PÄIVÄFOIDON TARVE

Vanhempien työssäkäynti	Lapset iän mukaan						
	1	2	3	4	5	6	7-10
Työssä käyvät vanhemmat - vuorotyö - maatalousyrittäjät							
Toinen vanhemmista tai yksinhuoltaja kotona							
Yhteensä							

2. LASTEN PÄIVITTÄISEN HOIDON JÄRJESTÄMINEN

Hoitomuoto	Lapset/iän mukaan/sosiaaliryhmän mukaan/jne.
SH:n laitoksissa	
SH:n valvomassa päivähoidossa - päiväkodit/KP - ohjattu PPH - valvottu PPH	
Hoitajana kotiapulainen Hoitajana sukulainen Hoitajana äiti tai isä Muu hoitojärjestely	?

Toimistopäällikkö Martti Lujanen

ASUINRAKENNUS- JA ASUNTOTIETOJEN TARVE

Käsittelyn alussa hieman laajemmin asuinrakennus ja asuntotietojen tarvetta. Tämä johtuu siitä, että väestölaskennassa kerättävillä tiedoilla on merkittävä vaikutus eräiden asuntosektorin kannalta tärkeiden tilastojen laadinnassa. Muutoinkin on asuntosektorin kannalta katsottuna lähdettävä siitä, että väestölaskenta on vain yksi asuntosektorin kannalta tärkeä tilastojen tuotantomuoto.

Asuntotilastot voidaan jakaa seuraavaan viiteen ryhmään:

1. Asuntotuotantotilasto
2. Poistumatilasto
3. Kansantulolaskenta
4. Asumiskustannusten tilastointi
 - kuluttajan hintaindeksi
 - kulutustutkimukset
 - vuokratilastot
5. Asumistason seuranta
 - väestö- ja asuntolaskenta
 - perustettava huoneistorekisteri

Edellä mainituista asuntotuotantotilaston ongelmana on ensinnäkin se, että suurin osa tiedoista saadaan neljännesvuosittain eikä kuukausittain sekä ettei aravatuotantoa ja maatilahallituksen tuotantoa ole voitu vielä tyydyttävällä tavalla ottaa asuntotuotantotilaston laadinnassa huomioon.

Olennessa huonompi on kuitenkin tilanne asuntojen poistumaa koskevan tilastoinnin osalta. Tilanne on asuntosektorin suunnittelun ja päätöksenteon kannalta varsin valitettava sikäli, että uustuotannosta käytetään nykyisin runsas 40 prosenttia asuntojen poistuman korvaamiseen. Asiasta on todennut Tarmo Korpela eräässä artikkelissaan seuraavasti:

"Asuntosektorissakin on vielä monia sellaisia alueita, joista ei ole käytettävissä sinänsä varsin tarpeellisia tietoja. Tällainen tietojen puuttuminen saattaa yhtä lailla johtaa harhaan päätöksenteossa. Konkreettisenä esimerkkinä mainittakoon asuntotuotannon ylikorostunut asema asuntopoliittisissa keskusteluissa, kannanotoissa ja päätöksissä. Sen sijaan toinen asuntokannan määrään vaikuttava tekijä, nimittäin poistuma, unohdetaan lähes säännöllisesti. Parhaimmillaan poistuma otetaan tarkasteluun mukaan, mutta siihen ei pyritä vaikuttamaan millään tavalla. - Mikäli poistumasta olisi esim. yhtä tarkat tiedot kuin on nykyisin asuntotuotannosta, olisi varsin todennäköistä, että myös poistumaa pyrittäisiin ohjailemaan ja kontrolloimaan sekä eräiltä osin varmasti estämäänkin. Samalla tulisi otettua yksi askel kohti kokonaisvaltaista asuntopolitiikka." 1)

Kansantulolaskentaan liittyvistä asuntosektorin ongelmista voidaan mainita se, ettei mm. asuntoinvestointien arvon laskentaa ole vielä tyydyttävällä tavalla järjestetty. Asiaan liittyy mm. se, että asuntojen peruskorjauksesta, jonka merkitys näyttää jatkuvasti kasvavan, ei kerätä nykyisellään muuta kuin valtionlainoitettun peruskorjaustoiminnan osalta lainkaan tilastotietoja. Myös uustuotannon arvon määrittäminen tapahtuu varsin suurpiirteisillä perusteilla, vaikka laskentatarkkuutta voitaisiin nykyisinkin käytettävissä olevien tilastotietojen perusteella olennaisesti parantaa.

Asumiskustannusten tilastointi perustuu pääasiallisesti neljännesvuosittain laadittavaan otospohjaiseen vuokratilastoon sekä 5-vuosittain laadittaviin otantapohjaisiin kulutustutkimuksiin. Erityisesti vuokratilaston osalta on todettava, että tyydyttävä otantakehikon laatiminen on tuottanut huomattavia vaikeuksia. Tästä on aiheutunut jatkuvia vaikeuksia huoneenvuokralain edellyttämien valtioneuvoston tasoyleisohjeiden laadinnassa.

Asumistason seurannan osalta voidaan todeta, että lähes ainoa asumistason seurantamuoto on joka kymmenes (joka viides) suoritettavat väestö- ja asuntolaskennat. Asuntosektorin suunnittelun ja päätöksenteon osalta olisi kuitenkin tarpeen saada keskeisten asumistasoa koskevien tietojen osalta tiedot mm. alueittaisesta kehityksestä huomattavasti useammin kuin joka viides vuosi.

Kun tämän tilaisuuden tarkoituksena on käsitellä väestö- ja asuntolaskentaa, herää kysymys, mitä tekemistä em. asuntotuotantotilastolla, poistumatilastolla ja asuntokustannusten seuranta koskevilla tilastoilla on väestö- ja asuntolaskennan kanssa. Eri tilastoja koskeva yhteys on mm. siinä, ettei vuokratilastojen otantakehikon laadinta näytä tyydyttävällä tavalla onnistuvan ilman jonkinlaisen asuntorekisterin laadintaa. Sama koskee myös asuntojen poistumatilastoa, jonka osalta ainoan tyydyttävän lähtökohdan tarjoaa asuntorekisterin pohjalle rakentuva tilastointi-

1) Tarmo Korpela: Asuntosektorin tilastojen kehityssuuntia, Asumistaso 71, Helsinki 1970, s. 75.

järjestelmä. Asuntorekisterillä on puolestaan yhteys väestölaskentaan sikäli, että jo taloudellisista syistä ei näytä olevan mahdollista kerätä asuntokantaa koskevia tietoja lyhyen ajanjakson sisällä toisaalta väestö- ja asuntolaskentaa ja toisaalta asuntorekisteriä varten. Asukkaiden vaivaaminen lyhyiden ajanjaksojen sisällä saattaa sitäpaitsi vaikuttaa vastaushalukkuutta vähentävästi.

Yleensäkin näyttää siltä, että meillä tarpeettoman suuri osa tiedoista kerätään harvoin suoritettavien mutta kustannuksiltaan kalliiden väestö- ja asuntolaskentojen avulla. Kustannuksiltaan edullisempi tulos saavutettaisiin ilmeisesti menettelyllä, jossa vain tietyt lähinnä otantakehikkojen laatimista varten tarvittavat tiedot kerättäisiin kokonaistutkimuksin ja muut tiedot otostutkimusten avulla.

Asuntosektorin kannalta kaikkein keskeisimmät nimenomaan mm. otantakehikkojen laatimista varten välttämättömät tiedot ovat asuntojen huoneluku, pinta-ala ja rakennuksen ikä. Myös asuntojen hallintamuodolla ja sillä, onko asunto valtion asuntolainoittama tai ei, on merkitys otantakehikkoja laadittaessa. Asuntosektoria koskevien ennusteiden laadinnan kannalta olennaisen tärkeitä ovat myös ruokakunnan ja huoneistohaltijaruokakuntien päämiehiä koskevat tiedot.

Viimeksi mainittujen osalta on syytä erityisesti korostaa, että siirtyminen reference person-tyyppisen määrittelytavan käyttöön alentaisi ilmeisesti aivan olennaisella tavalla tietojen vertailukelpoisuutta edellisessä asuntolaskennassa sovellettujen ruokakunnan ja huoneistohaltijaruokakuntien päämiesten kanssa. Käytettävissä oleva tila ei anna mahdollisuutta käsitellä laajemmin "päämies"-kysymystä, mutta haluan erityisesti korostaa, ettei tilastokeskuksen tulisi tehdä edellisiin väestölaskentoihin nähden tilastotietojen vertailukelpoisuutta vaikuttavia muutoksia nimenomaan käsitellyn kysymyksen osalta ennen kuin virasto on tehnyt itselleen selväksi, kuinka arvaamattomia ja mm. asuntolainojen alueelliseen jakoon heijastuvia seurauksia reference person-tyyppiseen tarkastelutapaan siirtymisestä olisi.

On syytä korostaa, ettei otantapohjaiseen tarkastelutapaan siirtyminen välttämättä alentaisi tietojen luotettavuuttakaan. Voidaan nimittäin todeta, että vuoden 1975 lopulla suoritetun asunto- ja elinkeinotutkimuksen eräs kaikkein vaikeimpia kysymyksiä liittyi laskennan peittävyysongelmaan. Asiaa valaisee seuraava esimerkki. Oletetaan, että asunto- ja elinkeinotutkimuksen (tai väestö- ja asuntolaskennan) alipeittävyys olisi edelliseen laskentaan verrattuna kasvanut 2 prosenttia. Luku saattaa vaikuttaa vähäiseltä. On kuitenkin huomattava, että kun asuntokannan vuotuinen kasvu on vuosittain noin 2 prosenttia, vastaa mainittu 2 prosentin oletettu alipeittävyys lisäys yhden vuoden asuntokannan kasvua ja vastaavasti viiden vuoden aikavälein tapahtuvien laskentojen välillä yhtä viidettä osaa asuntokannan nettomuutoksesta. Mainittu virhe vaikuttaa vielä voimakkaammin asuntolaskentojen ja asuntotuotantotilastojen perusteella laadittaviin asuntojen poistumaa koskeviin arvioihin.

Edellä olevan perusteella näyttäisi tarkoituksenmukaiselta, että väestö- ja asuntolaskennan yhteydessä kerättävistä tärkeimmistä tiedoista (asunnon huoneluku, pinta-ala ja rakennuksen ikä) laadittaisiin vuosittain ajantasalla pidettävä suppea asuinhuoneistoja koskeva rekisteri. Tämän rekisterin avulla voitaisiin laatia nykyistä huomattavasti tarkemmat otantakehikot ja kerätä nykyistä huomattavasti suurempi osa nykyiseen asuntokantaan liittyvistä tiedoista otantatutkimusten avulla.

Lopuksi käsittelen lyhyesti sitä, mitkä ovat ne teoreettiset vaihtoehdot, joiden pohjalta tilastokeskus voisi päättää eri sektoreita koskevien tietojen tärkeydestä väestö- ja asuntolaskennassa. Vaihtoehtoja on käsittäakseni kolme, jotka olen nimennyt seuraavasti:

1. painottamaton kvantitatiivinen analyysi
2. painotettu kvantitatiivinen analyysi
3. kvalitatiivinen analyysi, joka perustuu niiden tietojen erittelyyn, jotka tarvitaan lakisääteisten päätösten tai muiden yhteiskuntapoliittisesti merkittävien ratkaisujen tekemistä varten.

Painoittamattomalla kvantitatiivisella analyysillä tarkoitan menettelyä, jonka mukaan tilastokeskus kysyy epälukeiselta määrältä tietojen tarvitsijoita, mitä tietoja heidän mielestään olisi väestö- ja asuntolaskennassa kerättävä. Johtopäätökset tehtäisiin tämän jälkeen sen perusteella, kuinka moni kyselyyn vastanneista on pitänyt tiettyä tietoa tärkeänä. Menettely ei anna sikäli lainkaan tyydyttävää tulosta, ettei vastaajilta tällöin kysytä, minkälaisia seurauksia tietyn tiedon poisjättämisestä olisi tai mitä konkreettista yhteiskunnassa harjoitettavan päätöksenteon tasoa lisäävää vaikutusta tietyn tiedon mukaanottamisesta olisi. Kun vastauksia käsitellään niitä lainkaan painottamatta, merkitsisi tämä sitä, että vähemmän tärkeiden ja tärkeiden vastaajien merkitys olisi samanlainen. Lopputulokseen vaikuttaisi lisäksi aivan ratkaisevalla tavalla se, millä perusteella eri vastaajat ja näiden määrä olisi valittu. Esimerkiksi seutukaavoituksen osalta antaisi ilmeisesti erilaisen tuloksen se, valitaanko seutukaavoitusta edustamaan yksi yksikkö (esim. sisäasianministeriön kaavoitus- ja rakennusosasto tai vaihtoehtoisesti Seutusunnittelun keskusliitto) vai tehdäänkö tietojen tarvetta koskeva tiedustelu näiden lisäksi myös jokaiselle seutukaavaliitolle.

Edellä olevan perusteella näyttää ilmeiseltä, että ainoan tyydyttävän menettelytavan muodostaa lähtökohta, jonka mukaan tarkastelun pohjana on ensinnäkin tieto siitä, mitkä ovat ne yhteiskuntapoliittisesti tärkeät päätökset, jotka tiettyä tietoa edellyttävät ja vastaavasti minkälaisia seurauksia vaikutuksia olisi tietyn tiedon poisjättämisestä väestölaskennassa. Menettely on vaativa, mutta uskon, että jos tilastokeskus pitää riittävästi yhteyttä asianomaisiin tietoja käyttäviin virastoihin ja muihin yksikköihin, asiasta selviää.

PÄIJÄT-HÄMEEN SEUTUKAAVALIITTO

Insinööri Erkki Rope

LOMA-ASUTUSTIETOJEN TARVE SEUTUSUUNNITTELUSSA

Loma-asutusta koskevista tiedoista on tärkein sijainti. Varustetasoa, mitoitusta ym. tekijöitä koskevat tiedot ovat kyllä mielenkiintoisia. Varsinkin loma-asuntojen käyttötarkoituksen muutokset, jota esimerkiksi varustetaso kuten talviasuttavuus ennakoi, olisi tunnettava. Haja-asutusalueella ja varsinkin väestökatoalueella tapahtuu pysyvien asuntojen siirtymistä loma-asuntokäyttöön. Myös tällaiset käyttötarkoituksen muutokset olisi tunnettava.

Rantaloma-asutus

Loma-asutuksen seurantatiedot ilmoittavat mm. rantojen käyttökelpoisuusasteen muutokset. Muut käyttökelpoisuuteen vaikuttavat tekijät eivät juuri muutu. Rantojen rakentamisasteella on merkitystä aluevarausten laatimiselle ja yksityiskohtaisemman suunnittelutarpeen paikantamiselle. Lisääntyvä loma-asutus ranta-alueilla nimittäin edellyttää monin paikoin rantakaavoitusta. Rantarakentamisaste taas ei selviä yksittäisistä rakennuslupa-anomuksista, vaan kunnat käyttävät seutukaavaliittojen tietämystä apuna rantarakentamiskysymyksissä.

Seutukaavaliittojen loma-asumista koskevan tiedon taso

Melkein kaikilla seutukaavaliitoilla on maasto- ja karttatietoihin perustuva käsitys loma-asutuksen sijoittumisesta rannoille. (Taulukko 1) Noin puolet seutukaavaliitoista täydentää nämä loma-asumista koskevat tiedot vuosittain kuntien rakennustarkastajilta saatavilla tiedoilla. Muissa seutukaavaliitoissa seuranta on epäsystemaattista ja perustuu eri lähteisiin. Muutama seutukaavaliitto käyttää Tilastokeskuksen loma-asutusta koskevaa aineistoa.

Muista kuin rantaloma-asunnoista seutukaavaliitoilla sen sijaan on hatara käsitys. Nämä ovat nimittäin suurelta osin vanhoja muusta käytöstä loma-asunnoiksi siirtyneitä asuntoja. Tällaisella käyttötarkoituksen muutoksella on merkitystä haja-asutusalueiden palveluiden kehitystä arvioitaessa, johon suuresti vaikuttaa ns. lomaväestö.

Väestölaskennalta toivottavat loma-asutustiedot

Seutukaavoituksen kannalta on siis oleellista, että tulevassa väestölaskennassa:

1. Rakennuksia koskevat tiedot ovat paikallistettavissa koordinaatein.
2. Loma-asuntojen käyttötarkoituksen muutokset pysyviksi asunnoiksi ilmenee.
3. Pysyvien asuntojen käyttötarkoituksen muutokset loma-asunnoiksi ilmenee.
4. Rakennuksia koskevat tiedot ovat kattavia (100 %), jolloin saadaan seutukaavaliittojen inventointien tarkkuus selville.

VÄESTÖNLASKENNAN TIETOJEN KÄYTTÖ
KUNTASUUNNITTELUSSA

Väestönlaskenta muodostaa kunnan useiden tehtäväalueiden osalta jopa ainoan perustietolähteen. Näin on sekä kuntasuunnittelussa että yleisen informaatiotarpeen tyydyttämisessä. Tällaisia perustietoja ovat esim. väestön rakennetta ja ominaisuuksia, elinkeinotoiminnan laatua ja laajuutta sekä fyysistä ympäristöä koskevat tilastotiedot. Vaikka usealla tehtäväalueella on suoritettu erillisselvityksiä ja mm. perustettu erityyppisiä ja -tasoisia rekistereitä on väestönlaskentatietojen yleinen tehtävä ainakin nykyisellään verraten suuri myös eräänlaisena poikkileikkaustilanteen kartoittajana ja em. selvityksiä koskevien tietojen kontrollointivälineenä.

Väestönlaskentatietojen käyttö eri yhteyksissä voidaan ryhmitellä erillistehtävatarpeiden mukaisesti esim. seuraavasti:

1. Suunnitelmat ja ohjelmat sekä yleensä suunnittelutehtävät, joista voidaan mainita lakisääteiset (asunto- tuotantoa, terveydenhoitoa jne. koskevat), muuten välttämättömät tai vapaaehtoiset suunnitelmat (elinkeino- toimintoja, liikennettä, palveluja jne. koskevat) sekä kuntien toimintoihin ja varainkäyttöön liittyvät suunnittelutehtävät (toiminta- ja taloussuunnitelmat ym.).

Kuntasuunnitelman laatiminen ja tarkistaminen tulee ilmeisesti lähivuosina lisäämään tietotarvetta mm. erilaisten ennusteiden laatimisen yhteydessä.

2. Erillistehtävät, joista voidaan mainita esim. terveydenhuoltoon, sosiaalipalveluihin, teknisiin suorituksiin (sähkön-, veden- yms. kulutus) liittyvät tehtävät ja erilaiset tarkastustoiminnat.
3. Kuntatutkimukseen yleensä liittyvät tutkimustehtävät tarvitsevat perusaineistoksi useinkin juuri väestönlaskennan tyyppistä tilastoaineistoa. Tehtävät voivat tällöin liittyä joko suoranaisesti tiettyjen suunnitelmien ja ohjelmien laatimiseen ja toteuttamiseen tai sitten kyseessä voi olla erillinen tutkimusprojekti. Myöskin yksityiseen kuntatutkimukseen (opintonäytteet ym.) liittyvän tutkimustehtävän suorittaminen tarvitsee tämän tyyppistä aineistoa. Erityisesti usein on kyseessä pienalueita (esim. kaupunginosat) koskeva tietotarve.

4. Kunnalliskertomukset, tilasto- yms. julkaisut, joita kunnat julkaisevat määräajoin, sisältävät sekä virkatehtävien suorittamisen vaatimaa että yleisen informaatiotarpeen tyydyttämiseen liittyvää tilasto- tai tutkimusaineistoa. Lisäksi kunnat hankkivat ja julkaisevat mm. väestölaskentaa koskevien tietojen huomattavasti tarkemmin jaotelluin (esim. alueelliset tai toimintaryhmittäiset jaottelut), jolloin valtion tilastotuotantoa täydennetään paikoitellen hyvinkin merkittävältä osin.

Kun tarkastellaan erikseen väestönlaskentatietojen käyttöä kuntasuunnittelussa, niin voidaan todeta, että näitä tietoja tarvitaan suunnitteluprosessin useassa eri vaiheessa. Voidaan erottaa seuraavat kolme vaihetta: suunnittelulähtötiedot siltä alueelta, jolle suunnitelmaa tehdään, laadittaessa ennustetta miten kehitys tulee etenemään sekä lopuksi suoritettaessa seuranta miten tapahtuneet muutokset ovat noudattaneet suunniteltua kehitystä.

Lähtötietojen osalta voidaan todeta, että ne ovat varsin hyviä. Tärkeimmät tarvittavat tiedot ovat henkilötiedot, asumista koskevat tiedot, taloudellista toimintaa koskevat tiedot, ruokakuntatiedot ja koulutustiedot. Nämä tiedot tulevat väestönlaskennasta yleisesti ottaen sopivassa muodossa.

Kunnat ovat saaneet tilata omia tauluja omilla aluejaoillaan taulupaketteina. Paketit eivät kuitenkaan ole kaikilta osin olleet sopivasti kokoonpantuja. Kunnat ovat joutuneet tilaamaan tauluja, joita eivät ole katsoneet tarvitsevansa tai toisessa muodossa kuin olisivat halunneet.

Suurin ongelma on kuitenkin se, että tiedot saadaan liian myöhään, 2-3 vuotta laskennan jälkeen ja, että laskentojen väli on liian pitkä. AET:n piti auttaa tässä suhteessa, mutta näyttää siltä, että AET ei vastaa niitä odotuksia, mitä sille asetettiin.

Monet ennusteet joudutaan perustamaan väestönlaskentatietoihin ekstrapoloimalla todetusta kehityksestä. Väestönlaskentatiedot ovat tähän tarkoitukseen muuten sopivia, mutta pitkän aikavälin takia kehitys osoittaa liiallista lineaarisuutta. Pitkän aikavälin ennustamiseen väestönlaskentatiedot sopivat paremmin kuin lyhyen tähtäimen ennustamiseen. Edellytyksenä tietojen käytölle ennustamisessa on tietenkin, että tiedot saadaan jatkuvasti samanlaisina. Näin ei kaikkien tietojen osalta ole.

Suunnittelun tulosten seurantaan väestönlaskentatiedot soveltuvat paremmin kuin edellisiin, joskaan tietoja ei saada aina silloin kun tarvitaan.

Väestönlaskennantietojen käyttö suunnittelussa jää suhteellisen vähäiseksi. Syynä ei ole niinkään eräiden suunnittelussa tarvittavien tietojen puuttuminen tai muut epäkohdat lomakkeissa, vaan pikemminkin laskennan teknisessä toteuttamisessa ja tulosten julkaisemisessa.

Kuntasuunnittelussa ovatkin erilaiset rekisterit ruvenneet tulemaan yhä tärkeämmiksi tietolähteiksi. Väestönlaskennalla on kuitenkin edelleen suuri merkitys kuten alussa todettiin, ainakin rekisteritietojen kontrollin avulla.

Edellä mainituista esteistä tietojen käytössä suunnittelussa esitettäköön lopuksi eräitä:

- ehkä oleellisempina huomautuksena väestölaskentatietojen käytön suhteen voidaan sanoa, että laskentatietoja tarvittaisiin huomattavasti nopeammin suunnittelutyöhön. On sanottava, että ko. tietojen arvo, käyttöfrekvenssi ja sitä kautta saatu hyöty alenee varsin jyrkästi, mikäli tiedot ovat käytössä vasta vuosien päästä laskennasta. Tällöin tietojen merkitys rajoittuu lähinnä historiantutkimuksen täydentämiseen.
- Suurten paikkakuntien tietojen tarve on huomattavasti laajempi, mutta samalla kiireellisempi kuin pienten kuntien. Tämän vuoksi kuntien tietojen tulostamisen kiireellisyysjärjestyksen asettelussa olisi em. seikka otettava huomioon. Mm. suoritetun AET:n yhteydessä nimennomaan suuret kunnat jätettiin preferenssijärjestyksessä aivan viimeiseksi. Tämä ei käytännössä vastaa tietojen tarpeellisuusjärjestystä.
- Tietojen vertailtavuus (käsitteellinen, alueellinen ym.) aikaisempiin laskentoihin aiheuttaa hyvin usein ongelmia. Tämän vuoksi tarvittaisiin entistä enemmän selityksiä ja tarkempia määrittelyjä paitsi vertailua varten muihin laskentoihin myös tulostettavien taulujen sisällön suhteen. Määrittelyjä tarvittaisiin aivan taulukohtaisestikin. Tämä tulee erityisesti esille laajojen taulujen (ns. jatkuva taulu) tietojen käytön yhteydessä, jolloin tietojen tarkastelu ilman mitään selityksiä on erittäin vaikeata. Viimemainittu tulee erityisesti esille ns. taulupakettien kohdalla.

Selityksiä tarvittaisiin lisäksi entistä enemmän silloin, kun on kyseessä tiettyjen luokitusten käyttö, tunnusluvut, suhdeluvut tai yhdistyneet muuttujat. Käytännössä lukija saa tietää mm. suhdelukujen yhteydessä vain kokeilemalla sen, missä luvussa tiedot on laskettu. Tästä voidaan esimerkkinä esittää ongelma, joka syntyy silloin, kun ei tiedetä, onko laskennassa käytetty maassa asuvaa väestöä, asuntoväestöä, keskiväkilukua tai jotain muuta, toisaalta onko luku suhteutettu asuntojen kokonaismäärään tai vain vakinaisesti asuttuihin asuntoihin.

Tauluihin sisältyvien selitysten puutteellisuus on havaittu myös silloin, kun on jouduttu vertailemaan loppusummia. Käytännössä on nimittäin usein todettu, että tiettyjä loppusummia ei saada helpostikaan syntymään osasista.
- Väestönlaskentaa koskevien taulujen sisältöä kyllä käy osittain selville taulujen luettelosta, mutta mitä taulut pitävät sisällään, ei ole läheskään yhtä selvä asia. Tämän vuoksi sisältöä koskevat tiedot olisi syytä ryhmitellä (tietokohtaisesti tai sisällyttää vaikkapa aakkoselliseen hakemistoon). Tämä asia tulee erityisesti esille silloin, kun kirjassa on tietyn käsitteen tai asiaryhmän mukainen selvittely.

- Väestölaskentatietojen laadun tasoon nähden ei itse keräysvaiheessa tapahtuva paikallisen asiantuntemuksen hyväksikäyttö liene vähämerkityksellisintä. Tämä on todettu AET:n osalta.

- Lopuksi on syytä suorittaa hieman itsekritiikkiäkin. Käytännössä lienee nimittäin tilanne sellainen, että vaikka tietoja olisikin tarjolla, niitä ei useinkaan osata käyttää hyväksi. Tämän vuoksi väestönlaskentaa koskevia seikkoja olisi entisestäänkin korostettava paitsi yleisessä informoinnissa myös erityyppisten koulustehtävien yhteydessä.